

Dr. Kadosa Marcel: Tömegélelmezés.

A háborús blokád, de valószínűleg még sokkal inkább a háborús idők abnormális fogyasztása, új és parancsoló problémákat vetett föl a tömegek élelmezése terén. Ezek fölött a problémák fölött lehetett meditálni néhány hónapig, sőt esztendeig, de most, hogy a háborús esztendők a harmadikba fordulnak, mindenütt azonnali megoldást követelnek. Mint egyes újsághírekből halljuk, nem csupán nálunk, akik blokád alatt állunk, hanem az ellenséges országokban is, sőt hovatovább a semleges államokban is égetővé válik ez a kérdés.

És éppen ez erősít meg bennünket abban a régóta táplált föltevésünkben, hogy az élelmezés terén mutatkozó zavaroknak csak kisebb tényezője a blokád, a nagyobbik a fogyasztásnak óriási emelkedése. Sok millió ember áll fegyverben és igényel és kap is olyan élelmezést, amely messze túlhaladja ugyanezen tömegnek a béke idejében való fogyasztását. A háborúval járó nagy anyagszükséglet és a magas árnívó folytán a földművelő népesség legszélesebb rétege egyenesen hallatlan jólétbe jutott máról holnapra. Ezresek húzódnak meg a legegyszerűbb parasztok tárcájában. Nem irigyeljük, csak konstatáljuk. A világ legtermészetesebb dolga, hogy az ilyen jólétbe csöppent parasztság fogyasztása se marad meg a régi keretek között, hanem éppen most, a háború és a blokád idejében sokszorosán nagyobb a békeidők fogyasztásánál, míg a termelés ezzel szemben, csak a régi keretek között mozog. így állott elő a városokban az az élelmiszerhiány és élel-

mezési zavarodottság, amely időnként és helyenként úgy nálunk, mint az ellenséges külföldön és a semleges országokban a tűrhetetlenségig fokozódott.

A sok mindenféle megoldási próba, igyekezet, kísérlet, legutolsó fejezete a tömegélelmezés. Tudjuk, hogy már a béke éveiben történtek világszerte a városokban kísérletek arra nézve, hogy az élelmezés gondját az egyes háztartásokról levegyék. Közös konyhát létesítettek, amelyek célszerűsége a papiroson és a ráció szerint nyilvánvaló. Miután ugyanazon városban, ugyanazon társadalmi állású emberek élelmezése és étlapja nagyjában egy és ugyanaz, kézenfekvő okosság, hogy ne pocsékolassék el rengeteg idő és munka azzal, hogy minden háztartás külön szerezzé be nap-nap után a nyersanyagot, külön készítse el az ételeket és külön végezze a konyha nagyon is terhes munkáját. Rengeteg energia szabadul fel a társadalom számára, ha többé-kevésbé azonos ízlésű, azonos vagyoni és kereseti viszonyok között élő húsz, ötven vagy száz családnak csak egy konyhán főznek. Tíz ember végzi el ilyen módon ugyanazt a munkát, amelyhez más-különbén kétszáz ember vagy még ennél is több szükséges: száz háziasszony és száz cseléd. A munkamegtakarítás mellett a pénzmegtakarítás is jelentékeny. Bizonyításra nem szoruló szabály, hogy a nagyban való bevásárlás és főzés, a tömegvásárlás jutányossága és a hulladékok, maradékok minimumra csökkentése által rendkívüli nagy megtakarítással jár, amihez a személyzet fölöslegessé válásával járó pluszt is hozzászámítva, azt lehet mondani, hogy a háztartás élelmezése ilyen módon a felébe se kerül annak, amit a külön-külön háztartás megemészt. Ha ehhez még hozzávesszük azt a nagy előnyt, hogy a háztartásokban ilyen módon felszabaduló testi és intellektuális erők a társadalom egyéb területein gyümölcsöztethetők: valósággal nélkülözhetetlenek kell látnunk a közös konyhák intézményét és a priori fényes sikert kelle minden ilyen kísérlet számára jósolni.

Ám az élet mást mutatott. A közös konyhák sorra elkracholtak. Nem hisszük, hogy közülük akár egy is virágzásnak indult és prosperált volna. Mindenfelé az volt a sorsuk. Nagy húhóval megnyíltak, óriási magasztalásoknak örvendettek és néhány hét vagy néhány hónap múlva általános közkívánatra megszűntek. A papíron való számadásokat és a logika föltevéseit sehol se igazolták a tények.

Hogy ennek mi volt az oka: nem tudjuk és mostani írásunknak nem célja, hogy ezt kikutassuk. Legyen elég ezúttal csak magát a tényt konstatálnunk: hogy akár munkásosztálybeliek, akár középosztályhoz tartozók akartak közös konyhákat létesíteni, ennek sikere mindenütt beleütközött valami láthatatlan akadályba, amelynek lényege nyilván az emberi konzervativizmus és az önzés, amely csekélyke személyes áldozatoktól is visszariad és egészen apró ízlésbeli és hasonló természetű követelményeknek aránytalan nagy áldozatot hajlandó inkább hozni, semhogy lemondjon róla.

Mindaddig, amíg el nem jön az igazi kényszer. Ennek csodálatos erejét leginkább a katonaságnál tapasztalhatjuk, ahol úgyszólván megsemmisül az individualizmus és ennek aprólékos kifejezései majdnem eltűnnek a mindent legázoló és mindent egy módliba taposó fegyelem ereje alatt. A fegyelem csak egy speciális esete annak a kényszernek, amely nem ismer alkut és kibúvót.

Ugyanez a kényszer nehezedett most a háború napjaiban az emberekre az élelmezés terén is. Folyton nehezebb és nehezebb lett a nagyvárosokban az élelmezési individualizmus szabad kifejtése és helyenként már bekövetkezett a lehetetlenség esete. Az ellenszer mindenütt önként kínálkozott már a legelső napoktól kezdve: a tömegélelmezés. A külön-külön álló ember fölszabadítása az alól a gond alól, hogy külön-külön szerezze meg és készítse el táplálékát, mikor ezeket a gondokat koncentrálni és a koncentráció által lényegesen csökkenteni, sőt teljesen megszüntetni lehetséges.

Különösen Németországban, hol a népességnek nagyobbik része nagyvárosokban lakik, jelentkeztek hamar a nehézségek. És ugyanolyan hamar rájöttek úgy itt, mint egyebütt arra is, hogy a pénzsegélyek ezeket a nehézségeket el nem tüntetik. Áttértek tehát a segélyezésnek arra a módjára, hogy „természetben” szolgáltaták ki a segélyt: hús, burgonya, hüvelyesek, tej, tüzelő stb. formájában. Majd az ilyen cikkek elárúsítására is berendezkedtek, ami által a rendes kereskedelmi versenyben kifejlődött árál alacsonyabban juttatták a lakosságot vagy annak egy részét élelmiszerekhez.

Míndez azonban nem volt az igazi. Egyrészt csak a segélyre szorulóak jöttek itt számításba, másrészt pedig a legtöbb helyütt csak egy csöpp volt a tengerben, amivel a városok enyhíthették

a beszerzés nehézségeit és a drágaságot. A rendelkezésre álló anyagokból csak kevés embernek juthatott vagy csak oly picinyke adagokban, hogy nap-nap utáni kínos küzdelemmé vált a mindennapi élelem megszerzése. Ily időkből, amikor a kedélyekre más-különből is óriási teher nehezedett és amikor a polgári lakosság fokozott munkaerőkifejtésére akkora szükség volt, mint még soha, ugyanakkor az emberek számlálatlan tömege ácsorgott és küzdött egy kis zsírért, egy kis húsért órákat és napokat és növelte ezzel különben is erősen megviselt lelkének a próbáját.

Van azután a lakoságnak egy széles rétege, amelynél még egyebet is jelentett a háborús állapot, mint beszerzési nehézséget. A munkásságnak egy részénél a munkabérek nem emelkedtek a drágaság fokozásával arányosan. A női munkásokról ez általánosságban megállapítható és az ifjúmunkásokról nem kevésbé. A hadimunkáknál alkalmazott munkások és munkásnők kereseti viszonyai felől elszomorító adatokat olvashattunk unos-untalan. Nem tudták a kellő arányt biztosítani maguknak a kereskedelem alkalmazottai, valamint a magánhivatalnokok sem, annak dacára, hogy úgy a kereskedelem, mint az iparvállalatok és bankok prosperitása soha nem álmodott méreteket öltött a háború idejében. Az esetek egész tömegében a kereskedelmi alkalmazottak fizetéseit a háború kiütése után redukálták és ezen a redukált nívón volt még akkor is, amikor az üzlet már réges régen a háborús virágzás gazdag gyümölcseit élvezte. Az élelmiszerek árának emelkedése ezzel szemben — mint tudjuk — olyan arányokat öltött, hogy megállapíthatólag magára a mindennapi legegyszerűbb táplálékra se futotta e szerencsétlenek jövedelme, nemhogy az élet ezer egyéb mindenféle szükségletének a fedezésére. Hogy pedig a közhivatalnokok és a honorációrok jórésze milyen helyzetbe került fizetésének és jövedelmének kötöttsége és az árak emelkedése által, arról teljesen fölösleges külön előadást tartani.

Így apránként abba az egyetlen lehető mederbe kellett terelednie a kérdés megoldásának, hogy a közönségnek nem pénzt és nem mindenféle élelmiszerjegyeket kell adni, amivel azután mindenki maga birkózzék meg a nagy túlekedésben, hanem a kommunitásoknak maguknak kell a nyersanyagot beszerezniök és az ételt elkészíteniök. Vagyis rá kell térni az óriási arányú közös konyha rendszereire, amely levegye az egyes háztartásokról azt a koncentrálnálható és igen kevés egyénre hárítható nagy gondot, ami-

vel az élelmezés még a béke idejében is és pláne a mostani viszonyok között összekötve van.

A német birodalmi kormány is állást foglalt az ilyen tömeg-élelmezés mellett és a porosz kormány leiratban hívta fel a városok figyelmet erre az egyedül helyes és célravezető módszerre. Az újonnan felállított birodalmi élelmezési hivatal elnöke Batocki szintén ilyen irányú intézkedéseket helyezett a birodalmi gyűlésen kilátásba.

Az első próbák ebben az irányban már régebben megtörténtek a gulyáságújuk járatásának a formájában. Köln városának hét darab ilyen gulyáságúja jár, Mannheimban hat, Berlinben, Magdeburgban, Lipszében és más helyeken szintén járatják, úgyszintén Wienben és Budapesten is. Az ilyen élelmezésnek meg vannak a maga előnyei és hátrányai. Előnye, hogy úgyszólván a helyébe viszi mindenkinek az ételt és hogy bizonyos derűt visz a lakosság körébe az élelmezésnek avval a módjával, amelyben katonáink millióinak van része a táborukban. Hátránya, hogy az ételek kiszolgálása az utcán történik, ami erre éppenséggel nem alkalmas hely, különösen szeles, poros, esős időben. Gyermeknek részére nem is éppen veszélytelen az ilyen gulyáságújuk körüli nagy tolongásban való részvétel.

Azért jobbnak látszott központi konyhák felállítása, ahonnan a nagyobb tömegben elkészített ételt a családok a maguk körébe viszik fogyasztásra. Karlsruhe városa állította föl az első ilyen két központi konyhát, amelyhez nemsokára harmadikat is létesít. A központból szállítható konyhákban és ételhordó ládáknál viszik szét a kész ételeket kisebb körzetekbe, ahol szétosztásra kerülnek. Úgy ennek a rendszernek, mint a gulyáságúknak az az egy közös hátránya van, hogy csupán egy tál étellel szolgálhatnak, ami a városi étkezési szokásokkal ellentétben áll.

Más helyütt, mint Frankfurtban az ilyen konyhák mellett mindjárt étkező termeket is rendeztek be olyanok számára, akik nem étkezhetnek családjuk körében. Frankfurtban 11 ilyen éttermes konyha van működésben és továbbiak vannak felállítás alatt. Összesen naponta mintegy 15 000 adag ételt szolgáltatnak ki bennük, mely áll levesből, főzelékből, burgonyából és gyümölcsből. Egy adag ára 30 pfennig, hadiözvegyeknek 20 pfennig.

Berlinben a közelmúltban nyílt meg az óriási arányú *Mittelstandsküche*, amely a középosztály olcsó élelmezéséről kivan gon-

dqskodni és mintegy fél millió embernek kivan naponta ebédet és vacsorát adni, vagyis más szóval: a nagy metropolis lakosságának csaknem egy ötödrészét el akarja látni jó és olcsó étellel. Budapesten ezidőszerint folynak a központi konyha berendezési munkálatai. Az intézmény céljairól az arányai árulnak el legtöbbet: 20-30 ezer adag ebédet lesz képes naponta előállítani. Magáról az intézményről egyébként a szociálpolitikai ügyosztály vezetője, dr. Demjén Géza tanácsnok a következőket mondotta el egy fővárosi hírlap tudósítójának:

— A központi konyha célja eléggé ismert a budapesti közönség előtt, amely mindenesetre tudja, hogy feltétlenül hézagpótló intézmény lesz. A népelelmezés centralizálásának lehetne nevezni ezt az akciót, mert ezáltal az eddig a népkonyhákban és napközi otthonokban eszközölt ételkiosztást egy helyen fogjuk elintézni. Emellett azután a középosztály élelmezéséről és a gyermekek okos táplálásáról is gondoskodhatunk.

— Az előnye a dolognak az, hogy egységesen lehet intézni a népelelmezésnek ezt a módját. Különösen a gyermekek táplálásánál fontos ez, mert így tápláló étrendet tudunk szinte orvosi előírás szerint biztosítani. Egyben azonban ez a centralizálás gazdaságosabb is, mert ismerjük a nagyban való vásárlás előnyeit, a nagyban való főzés tüzelőanyag spórolását. Egy helyen fogunk főzni és az ételt termoforokban szállítjuk majd a kiosztó-helyekre.

— A központi konyha építése ma már eljutott a befejezés stádiumába. Minden készen van, a konyhagépek fölszerelve várják, hogy meginduljanak. Mindössze kisebb jelentőségű munkálatok vannak még hátra, de ezeket is be fogjuk fejezni július végére. Akkor következik azután a szervezés munkája és megejtjük a próbafőzéseket is, úgy, hogy meg van a reményem rá, hogy a központi konyhát őszre teljesen üzembe helyezhetjük és átadhatjuk rendeltetésének.

— *Csináltunk azonban újabban még egy másik népelelmezési intézményt is.* A mozgókonyhák számára a Népszálló konyhája nem volt elegendő nagy. A Népszálló konyhája ugyanis eddig csak magát a Népszállót, a diákmenzát és négy próbajaratú mozgókonyhát látott el étellel. Most aztán a *Népszálló mellett egy barakkonyhát építettünk, amely naponként 10.000 adagot képes produkálni.* Ez az új barakkonyha szerdán nyílik meg és valószínű, hogy az ősszel az új konyha, nagyobb teljesítőképessége

révén a mozgókonyha-járatokat szaporítani fogjuk. Hogy ezt már most nem tesszük meg, oka annak az a régi tapasztalat, hogy a népélelmezési intézményeket nyáron kevésbé veszik igénybe, mint az esztendő más szakáiban.

– Visszatérve a központi konyhára, ma még nem lehet tulajdonképpen megállapítani, hogy mily arányú feladat vár az új intézményre. Ez attól függ, hogy mely népélelmezési intézmények kapcsolódnak bele rentábilis fizetés mellett. Az élelmiszerkészletek biztosítása dolgában most folytatunk tárgyalásokat *Folkusházy* tanácsnok úrral, hogy a közélelmezési ügyosztálytól kapjuk meg, amire szükségünk van. Kétségtelen azonban, hogy a központi konyha megnyitása előtt legalább hat hónapra készleteket kell magunknak biztosítani.

A magunk részéről kívánatosnak és nagyon valószínűnek tartjuk, hogy a tömegélelmezésnek e háborús kényszer alatt keletkezett praktikus és nagyszabású intézményei a háború utáni időben is missziót fognak teljesíteni. Nem vagyunk hívei a városi lakosság ingyen élelmezésének és a koldusleveseket minden egyének tartjuk, csak nem üdvös szociálpolitikai intézménynek. (Ami persze nem zárja ki, hogy az éhezőknek magunk is ne akarjunk táplálékot adni.) A közös konyhák, a tömegkonyhák azonban egészen más célokat szolgálnak: anyagi és erkölcsi energiákat szabadítanak föl és pedig óriási méretekben. Olyan energiákat amelyeknek célszerűbb felhasználására a háború után feltoluló óriási társadalmi munka nagyon, de nagyon rá lesz majd szorulva.

Dr. Waldemar Zimmermann: A szociálpolitika helytállása.*

A győzelmes hadviseléshez védelemre erős, államhú, a haditerhek és áldozatok dacára elpusztíthatatlan erős népre van szükség; a legmélyebb gyökerekig egészségesnek lenni: ez az előfeltétel. Ezt az előfeltételt megteremteni pedig annak a tömegkulturmunkának a célja és a gyümölcse, amelynek a vezérgondolata: emberökonomia, néperőfokozás, iskolázott állampolgári érzület.

A szociálpolitika lényegének és hatásának ilyen felfogása nem volt általános a háború előtt.

Éppen a háború kiütése előtti években élénk eszmecsere tört ki Németországban, hogy vajjon a munkások szociálpolitikai gondoskodása dolgában nem mentünk már is sok tekintetben túlzásba és nem kell-e legalább is a szociális birodalmi törvényhozás terén megálljt csinálnunk, vagy legalább szünetet tartanunk. Sok mindenféle okot hoztak fel: a szociális megterhelés nagyon is súlyosan nyomja a német ipart és árt a külfölddel szemben való versenyképességnek; felügyeleti szabályainak és korlátozásainak tömegével hátrányosan befolyásolja a vállalkozási kedvet és ezzel korlátozza Németország gazdasági erő kifejtését. Mindenekelőtt azonban magára a munkásságra gyakorol a szociálpolitika kedvezőtlen befolyást. A munkásság – így mondták – túlságosan hozzászokik az államnak és a munkaadónak a gondoskodásához, ahelyett, hogy a maga erejével és takarékoságával kovácsolná a saját szerencséjét; a kényelmes betegsegélyezés és balesetbiztosítás kényeskedővé és járadékszomjassá teszi; a munkásvédelmi intézkedések, amelyek lépten-nyomon körülveszik, vigyázatlanná és gondatlanná teszik a munkásokat és a végtelenségig fokozzák igényeiket az egészségügyi és biztonsági

berendezések, valamint a munkaszabályozások tekintetében. Németország szociálpolitikája oda fajul, hogy a munkást valósággal vattába pakolja, elpuhítja és osztályának igényei az állammal és az összeséggel szemben az elviselhetetlenségig fokozza. Mindennek a tetejébe ugyanez a munkásosztály felforgató politikai törekvéseivel és szakszervezeti harcaival állandóan fenyegeti az államnak és a társadalomnak a rendjét, amely ellen valósággal felesküdt. A háború előtti télen ezek a szociálpolitika és munkásmozgalom elleni panaszok erős parlamenti támadásokban jelentkeztek és céltudatos kifakadásokban a szakegyletek ellen azalatt a jelszó alatt, hogy a dolgozni akarókat meg kell védelmezni a „szociáldemokrata terrorizmus” ellen.

Míg az utóbbi irányban a nagyiparosok és parlamenti érdekképviselőinek meglehetősen magukra hagyottan kellett a küzdelmet folytatniok, addig a szociálpolitikának ellenzői általánosságban erős támaszt találtak bizonyos fajteoretikusokban és katonákban „a szociálpolitika kedvezőtlen hatásai” jelszava alatt a munkásbiztosítás és munkásvédelem folytatása elleni küzdelmükben.

Jeles katonai írók, akik a modern tömeghadsereg fejlődését végiggondolták, akik a mandzsúriai hadjáratból és a Balkán-háborúkból új képzeteket nyertek a jövő csaták tartama és borzalmi tekintetében s akik „a jövő háborúját” maguk elé képzelték, erős gondokba estek, hogy a jelen kor civilizált emberei mindegyre kevésbé fognak megfelelni az ilyen háború követelményeinek, s hogy ennek folytán mindent el kell kerülni, ami az elpuhult életmód által már is megrontott testi és idegellenálló-képességüket még tovább is gyengítse. Oly tekintélyes tanára a taktikának, mint Batak pl. kijelentette: „Nem szabad elfelejtenünk, hogy mai katonaanyagunk sokkal érzékenyebb a harcok benyomásaival szemben. Az életmód fokozódó javulása fokozza az önfentartási ösztönt, csökkenti az önfeláldozás készségét, a korszellem a háborúban valami elkerülhető rosszat lát, ami a halál-megvetés érzete ellen működik. A jelen kor gyorsított tempójú életmódja aláássa az idegeket, hiányzik az előbbi korok fanatizmusa, vallási és nemzeti lelkesedése, végezetül a testi erő is csökkent”.

Más hadtudományi teoretikusok mint Blume tábornok, Bernhardt és Hötzendorfí Conrad, hasonló módon panaszolták a hosszú békekultúra bomlasztó hatásait és Freiherr von Goltz mű-

vének legutóbb megjelent III-ik kiadásában ismét egész határozottan a német szocialpolitikát tette a hadsereg részére legtöbb embert szállító széles néprétegek elpuhulása és elfajzása miatt felelőssé.

Mindezek a katonai teoretikusok a német szocialpolitikában, úgy amint azt a katonaság által olvasott napisajtó, a nagyiparos és agrárius környezet, valamint a legújabb antiszocialpolitikus irodalom jellemezte, nem láttak mást, mint gyöngéd gondoskodást a néptömeg korcsairól és oly törekvéseket, amelyek ahelyett, hogy a tömegek erejét növeljék mindinkább alkalmatlanabbá teszi a népet az erő kifejtések elviselésére és amelyek minden nehéz munkától elszoktatják. Ehhez járult még az ugyanabból a forrásból táplált felfogás, hogy ezt a gondoskodást a kormányzat a mohón felfelé törekvő tömegek iránti szolgálatkészségből űzi, ezzel csak a szociáldemokrácia hatalomérzetét növeli és ezen az utón a munkástömeghez a féktelenkedés szellemét viszi be és a hadsereg fegyelmét veszélyezteti.

Az igazi katona szemében a gyöngeség a legnagyobb képzelenség s így a hadsereg-politikusok felfogásával a legélesebb összeütközésbe kellett hogy jöjjön az olyan politika, amely a generálisok véleménye szerint nem csupán a gyöngé iránti részvétből fakad, hanem tudatosan látszott azt a célt szolgálni, hogy a korcsokat ápolja gondoskodásával.

Nem voltak annak a tudatában, hogy a német szocialpolitikában a gyöngérről való gondoskodás gondolata mellett mindinkább az *ellenkező* szempont lett uralkodóvá, azt t. i., hogy ne engedjük a munkásokat, a munkásnőket, az anyákat és a gyermekeket gyöngékké, betegékké és nyomorékokká válni, hanem őrizzük meg őket az üzemek káros befolyása által származó gyengüléstől, tartsuk meg őket minél tovább egészségeseknek, munkakedvvel bíróknak és munkaképeseknek, hogy ne jussanak, mint azelőtt túl korán elnyomorodva a szegénygondoskodás terhére.

Azt sem gondolták meg azokban a katonai körökben, hogy a munkásbiztosítás semmi esetre sem valami állami ajándék, hanem egy nagy néptakarékpenztár, amelybe a munkások a munkaadókkal együtt a saját erejükből még idejében rendszeresen befizetnek, hogy a betegség és a gyöngeség kimaradhatatlan napjaiban azután mint munkaképtelenek, vagy elaggottak a saját keresetük és joguk alapján élvezzék a megélhetés filléreit, ahelyett,

hogy mint azelőtt a háború veteránjai, verklivel járjanak alamizsnát gyűjteni.

Mindenekelőtt azonban nem méltányolták a nagy erkölcsi és állampolitikai kényszerűségeket, amelyek az igazságosság gondolatának megtestesítőjét, az államot belülről kifelé kényszerítették a szociális reform politikájára. Mióta az alkotmány szerint minden német a törvény előtt egyenlő és nincsenek többé kiváltságos osztályok, amióta a gazdasági fejlődés az államnak és a nemzetnek alapjait folyton szélesebb terjedelemben és mélyebben sülyesztette a munkálkodók tömegeibe, azóta a munkásosztály egyenjogúsításának az alapelve, amely a vagyonos és termelésvezető osztályokkal való egyenlősítést követeli, megköveteli azt is, hogy az állam és a gazdasági közösség területén belül oly szociális életlehetőségek nyíljanak meg számára, amilyenek megilletik a szabad és felelősséget viselő polgárt ellentétben egy vegetáló, lekötött jobbágy munkással.

A fokozódó szerves besorozása a munkásosztálynak, mint a társadalmi test nélkülözhetetlen fontos tagjának, az államrendbe az ezt megillető összes jogokkal és kötelezettségekkel: ez a modern állam alapvető létkövetelménye és ezt a követelményt az úgynevezett szociálpolitikában lépésről-lépésre valósítja meg a munkásosztálynal szemben éppen úgy, mint ahogy az állam agrárpolitikában és kereskedelmi politikájában a termelést vezető rétegek életérdekeiről gondoskodik. A modern állam biztonsága és ezzel együtt hatalmának feltétele, amely nélkül végül is minden katonai stratégia és taktika a háborúban hiábavaló, ez minden osztálynak az állammal való benső összekötöttségének az érzetén alapul és ez az érzés csak ott tenyészhet, ahol a néposztályok az államban az igazságosság várát, saját életérdekeik előmozdítóját és örét láthatják. Hogy ilyen érzés a német munkáságban kifejlődhetett, ez volt régtől fogva és ez marad a német szociálpolitika legkimagaslóbb missziója: a munkásosztály életérének és fejlődésjogának ez a tudatos állami ápolása. Amit ebben a tekintetben elért és teljesített, ezt kell szem előtt tartani és ennek a katonai jelentőségét a hadviselés szempontjából helyesen méltatni. Ebben rejlik a döntő momentum, nem pedig holmi véletlen kíséző jelenségben, mint amilyen a biztosítottak gondatlansága, vagy az államsegélyre való spekuláció, vagy az elkényeztetés. Ezek olyan dolgok, amelyek minden életviszonylatban és hivatási

körben mint nagyon is emberi gyöngék egyképpen fellépnek, de nem a munkásszociálpolitikának a különlegességei.

A német munkásgondoskodás háború előtti és katonai szempontból eszközölt kritikáiban határozottan a rövidebbet húzta a szociálpolitika erőfejlesztő és államfentartó momentuma. Ma hosszú közvetlen háborús tapasztalatok után, miután a tények szavát hallottuk, a teoretikus kritikusok nemcsak hogy elnémultak, hanem többé-kevésbé be is ismerik már, hogy pesszimizmusuk megtévesztette őket és a német szociálpolitika képében látott néhány árnyékfolt gondja érzéketlenné tette őket a világosság egész tömegével szemben, amely most a tömegek harckészségében és hazaszeretetésében nem sejtett mértékben nyilvánítja áldásos erejét. A német szociálpolitika azokhoz a tényezőkhöz tartozik, amely a német nemzet gigászi és győzelmes mozgósításához épp oly eredményesen járult hozzá, mint akár a vezérkar, a birodalmi bank, vagy a vasút.

Zórád: Az amerikai nagy vagyonok keletkezése.

New-York város közéleti múltjának lelkes felfedője, *Gustevus Myers*, aki a *Tammany Hall*-nak, a közigazgatási korrupció eme régi fészkeének történetét megírta, egy újabb, „History of the great American fortunes” című művében, a vagyoni erőknék a társadalomban s az államban való káros és bűnös érvényesüléséről végzett szociális morál-történeti kutatásait is nyilvánosság elé tárja.

Nagy vagyonok keletkezésének mikéntjéről, az óriás gazdagokat összehalmozó szerencsefiak vagyonosodása történetéről Myers előtt csak szenzációs újsághírek és pletykák szóltak, vagy a gazdagok zsebére pályázó udvaronc-írók. Komolyan, tárgyi adatok alapján, általános emberi szempontok, vagy a tudomány szempontjai szerint a jeles amerikai előtt a meggazdagodások históriáját senki sem vizsgálta meg.

Mínthogy a hirtelen megvagyonosodásnak s az idővel hírt, tekintélyt és becsülést adó vagyonok – sokszor estéről-reggelre való – alakulásának napjait éljük, a könyv ismertetése – hitünk szerint – ép ma szinte kötelességteljesítés számba megy.

* *

*

A mi háború előtti európai vagyonkáink még távolról sem bírtak azzal a szociális jelentőséggel, mint az amerikai Astorok, Vanderbiltek, Rockefellerek, Morganok és Carnegiek számos trösztben érvényesülő vagyona, és azok a vagyonok, amelyek talán nálunk is megérdemelnék a kutatás fáradságát, oknyomozó kutatásnak mindmostanáig nem szolgáltak tárgyaiul: a békeidőknek kell majd visszatérni, hogy egy, a Myers bátorságával, lendületével és mélységével dolgozó kutató ezt az aranyakat és pályadíjakat nem ígérő munkát vállalhassa és teljesíthesse.

Myers a szociális kutató erkölcsi bátorságával és tiszteletet parancsoló elveivel szigorúan és merészen neki szegzi kifestését

az amerikai nagy vagyonok múltjának, és sötét „levéltárak árnyékából hozza napvilágra azok igazi eredetét, csúf eredetét. Myers azt állapítja meg, hogy a kutatásai révén megismert vagyonok mind törvénytelenégekből, megvesztegetésekből és erőszakos hatalmi cselekedetekből erednek, és a siker részese e téren az volt, aki a legkisebb lelkiismeretfurdalás nélkül a legmerészebben ragadta meg az alkalmat a törvény, erkölcs és a felebaráti szeretet elveinek áthágására. Ehhez is egyéni tehetség kell. De hogy ennek a tehetségnek a munkája megérdemli-e erkölcsileg is azt az „Unternehmergewinnak”, melyben Schmoller felfogása a vállalkozó, a munkaadó, a modern munkát szervező egyén méltó jövedelmi osztályrészét látja, azt kétlem. Schmoller ugyanis a nagy vagyont a rendkívüli szervezőtehetségnek tulajdonítja, melyvel némelyek embertársaik ^unkáját mindenki javára gyümölcsözőbbé tudják tenni és ezek nagyobb nyereségbeli részesedését gyönyörűen okolja meg. Ellenben Myers a pusztá tényekből kimutatja, hogy a nagy vagyonok eredete nem más ember munkájának előmozdítására, hanem annak törvényellenes kihasználására és kiszipolyozására vezethető vissza, végsőfokon kivétel nélkül s hogy a nagy vagyont nem azok szerzik, akik a gyümölcsöző munkaszervezést lángeszükkel megcsinálják.

Az már eddig is nyilvánvaló volt az érdeklődő előtt, hogy *a nagy vagyonok szerzői többnyire éppen nem szakemberek, vagy gyárosok*, hanem minden szakismeretnélküli olyan üzletemberek, akik semmivel sem járultak hozzá az emberi tudás vagy szervezkedés terjesztéséhez, hanem mások munkáját és tudását használták fel saját gyarapodásukra. Myers most azután nemcsak ezt igazolja, – hiszen az amerikai krózosok első generációban mind tanulatlan „self made man”-ek, akik később sem szakismeretre, csupán üzleti ismeretekre tettek szert, – hanem kimutatja, hogy az emberek gyengeségét használva ki könyörtelenül, gazdaságilag és erkölcsileg indokolatlan, sőt a többi emberek érdekeit sértő előnyök felhasználásával jutottak nagy vagyonukhoz.

A mű Amerika betelepülésének legrégebb, még hollandiai területeket is magában foglaló idejével kezdi. Az első nagy vagyonok, persze a maiakhoz hasonlítva törpék, nagy földterületek lefoglalásából származtak. Egyes gazdag holland kereskedők óriási területet kaptak Új-Hollandiában tisztán azzal a kötelezettséggel, hogy bizonyos számú települőt helyeznek el rajta. Sokan kapva

kaptak ez után a privilégium után s olyanok, akik otthon vagyoni-
lag alacsony sorból felcserepedve, az új hazában alapítottak hatal-
mas birodalmakat, azok területén korlátlanul parancsoltak élet
és halál felett. A „patron” (földesúr) földje minden települőjéből
törvényes korlát nélkül kiszította az anyagi és szellemi erőt, és a
színes és fehér lakosság között a rabság fokozata tekintetében alig
volt különbség. Minden új kivándorló kénytelen volt valamelyik
ilyen hatalmas úr szolgájává lenni, mert különben a mindent
lefoglaló patronoktól nem bírt a megélhetésre helyet kapni.

Az angol gyarmatok ugyanilyen monarchikus korlátlanúságú
nagybirtokok útján létesültek. Csakhogy itt nem közvetlenül egye-
sek kapták az óriási területeket, hanem privilegizált társaságok,
melyek azután egyeseket jutalmaztak, vagy pénzért részesítettek
jogokban. Ezek a társulatok óriási területeket adományoztak egyes
alkalmazottaiknak, kik azután éppen olyan urak lettek, mint a
patronok. Utóbb a társulatok helyét királyi kormányzók váltották
fel, királyi kegyencek nyertek nagy területeket s a kormányzók jó
borravaló fejében félmagyarországnagyságú földeket engedtek át
egyeseeknek.

A családi megosztás azonban lassan lemorzsolta ezeket a
régi vagyonokat s az utolsó patron, Stephen van Rensselaer, aki
még Newyork állam egy *negyedét* bírta, 1836-ban halt meg.

A XIX-ik század első tizedei a hajós-vagyonokat hozták meg.
A francia forradalommal *aranykor derült fel az amerikai kereske-
delmi tengerészeire. Az európai nemzeteket a folytonos háborúk
bénítottak meg. Az egyedüli pártatlan kereskedő-kultúrnép az ame-
rikai Egyesült-Államoké volt, mely aránylag könnyen üzte a keres-
kedelmet minden harcoló felek kikötőiben. De azokat a nagy
vagyonokat, amelyek egyesek kezében ekkor keletkeztek, javarészt
szintén nem a tisztas munkára s az úgynevezett polgári haszonra
vezethetők vissza, hanem az állam és fogyasztó polgárságának
kijátszása volt a „munka”, a »vállalkozás”, amely ennek a kor-
szaknak a nagy vagyonait szülte. E vagyonok tulajdonosai távoli
országokban, ismeretlenül maradt utakon, ellenőrizhetetlen eszkö-
zökkel áruhamisításokat követtek el vagy csempészkedéssel károsí-
tották az államot. Az utóbbi módon keletkezett a XIX. század
első felének legnagyobb amerikai vagyona: a Stephan Girard-é.*

Girard, bordeauxi származású francia hajóskapitány, a függet-
lenségi harc alatt, francia hajóval Philadelphia elé kerülvén, meg-

tudta, hogy háború van s erre, tudva, hogy most üldözőbe nem vehetik, a gazdája hajóját eladta és a kapott pénzen kis banküzletet és hajós-irodát nyitott. Girard nem válogatott az üzletekben s így a zavaros időkben, amikor annyi becsületes kereskedő megbukott, ő vagyonosodott, s míg titkon az ellenséges angol hadak szállítója volt és kalózok áruit értékesítette, a dolgaiba bele nem látó társaságban mint jó amerikai hazafi szerepelt.

Ebből a tevékenységből és a rabszolgakereskedésből szerzte Girard azt a pénzt, amely aztán Kinával és Nyugat-Indiával kereskedő nagy behozatali és kiviteli üzletének alaptőkéjévé vált, s amelynek hasznából 1810-ben már félmilliónyi pénzt fektethetett bele az Egyesült-Államok Bankjába. Ez az államilag kiváltságolt intézet aztán szabadalmának lejártakor már annyira Girard kezében volt, hogy a francia születésű *amerikai* hazafi akkor az egész bankot magához válthatta. És amilyen hazafi volt, olyan volt munkáltatónak is Girard. A bank régi alkalmazottait átvéven, azok fizetését leszállította, munkaidejüket meghosszabbította s belőlük kisebb fizetésért kétannyi munkát szorított ki s szűkkeblűségében annyira ment, hogy még portása ruhajárandóságát is megvonta. Segítségért mindenki hiába fordult hozzá, csak üres marékka távozhatott és amikor a bank régi, megbízható pénztárosa meghalt, bizalmi embere családját ridegen sorsának engedte át.

Ilyen volt ez az ember, s ez volt a karrierja annak, aki az Egyesült-Államok Bankjának privilégiumát politikusok és újságok vakmerő és nagyarányú vesztegetésével szerezte meg és tartotta fenn, s aki privilégiuma révén Észak-Amerika egész gazdasági életének teljeshatalmú urává vált.

A XIX-ik század közepe Amerikában új fajtáját teremtette meg a nagy vagyonnak. Ez a *városi telkeken* alapuló vagyon. Különösen amerikai vagyonalap ez, mert csak ott keletkezhetek ezen az utón nagy vagyonok, ahol rövid időn belül a potom áron szerzett földterületek *világvárosi telekértékekre* emelkedtek. Sőt, nemcsak óriási vagyonok keletkeztek ez utón, de állandóbb gazdagság is, mert az érték itt ingatlan, automatikusan emelkedő, s így a változó viszonyok kevésbé támadták meg, s a gyengébb lezármazók nem teheték tönkre. Ezek a vagyonok természetesen ma is jelentékeny szerepet játszanak Amerika közéletében.

A meggazdagodásnak csodálatosan korrupt módjáról rántja le itt Myers a leplet. Az ilyenfajta vagyonok legnagyobbja az

4sfor-család kezében gyűlt egybe és az ő kezükben van ma is. Elmondja, hogy John Jakob Astor, a vagyon megalapítója 1763-ban született Németországban, 20 éves korában vándorolt ki Amerikába, ahol péksegéd lett. Itt a pékséggel felhagyott és a szörmekereskedésre adta magát. Igen ügyesen tudta a trapereket becsapni s így hamarosan kis tőkére tett szert, s azután megkezdte az indiánusokkal a kereskedést. Az állam szigorúan tiltotta, hogy benszülöttnek pálinkát adjanak, Astor evvel nem törődött, a szörmekért pálinkával fizetett. Vagyona folyton szaporodott és szörmekereskedésére társaságot alapított, mely nagyban üzte a szörmevásárlást és a pálinkacsempészetet. Többször feljelentették; fizetett, de nyeresége sokszorosan meghaladta a büntetéspénzeket és nagyban dolgozván, megvesztegetésekkel többnyire elkerülte a feljelentést is. Hiszen az állami alkalmazottak voltak az ő pálinkaágensei. A részeg indiánokat úgy csapták be, ahogy akarták, 300-400% nyereséggel dolgoztak. Emellett alkalmazottait gyalázatosan fizette, versenytársait pedig avval győzte le, hogy megvesztegetett politikusok révén különös kedvezményeket adatott magának a kongresszussal és azokkal szemben, kik hozzá hasonlóan akartak dolgozni, denúciált.

Az Astor-vagyonnak igazi alapját azonban New-York városi területeinek megszerzésével vetette meg. Ő és több hasonszőrű vállalkozó-szellemű társa a város összes tisztviselőit markukban tartották, s a várostól, illetve képviselőitől *potom árakért földeladási engedélyeket* eszközöltek ki oly területekre, melyeket a „hivatalos” jelentések értékteleneknek tüntettek fel, de amelyek már néhány év múlva is százezreket értek, s ma persze már szinte fölmérhetetlen értékűek. Az Astor-család vagyonát ma 200 millió dollárra, mintegy ezer millió koronára becsülik, New-York területének $\frac{1}{8}$ -ad része az övék és jövedelmeik olyannyira kockázatnélküliek, hogy a család mai feje, William Waldorf Astor expátriáitatta magát és ma már nem is az Egyesült-Államoknak, hanem Nagybritanniának „polgár”-a.

Myers munkája a városi tulajdonszerzésnek egy Amerikában termelt, ismert ötletére is rámutat: jótékony és vallásos intézményeket játszottak ki maguk helyett a spekulánsok és ezeket, „tekintettel a nemes célra” könnyebben volt lehetséges kedvezményes áron a közvagyon új tulajdonosaivá tenni. Az intézmény tisztviselői persze szintén meg voltak vesztegetve és már előre megállapodtak arra, hogy az ajándék-telek megszerzése után azt,

a jótékony intézmény „gazdagodása” érdekében, valami kis nyereségért a telekspekulánsnak adják el.

A városi földjáradék égető kérdésének legkirívóbb példáit is felvonultatja Myers: ezeket a legkirívóbb példákat Amerika termelte, de London, Paris, Berlin, Bécs és Budapest is a szomorú példák ezreit produkálja ma már . . .

Nem tekintve azt, hogy Myers hősei erkölcstelen és bűnös tettekkel mozdították elő gyarapodásukat, kétségtelen, hogy ezek vagyonszerzése igazán nem a különösebb egyéni tehetség és a társadalmilag hasznos munka, hanem a magángazdálkodásnak még kinövéseiben is kedvező társadalmi rend és az egyéni vakmerőség, a fortélyosság és az erkölcsi cinizmus jutalma.

Hatalmas argumentációval mutatja ki Myers annak a laikus közhitnek tévességét is, mintha Amerika kezdettől fogva a szabadság hazája lett volna: a szegény, a dolgozó nép az állami önállóság kiküzdése után is elnyomásban élt ott, és minden hatalom és az államélet egész apparátusa a földbirtokosok, bankárok s az ezek érdekeit szolgáló értelmiség kezében volt, mely azt önző céljaira mindig készséggel használta fel.

A törvény és annak szigora csak a vagyontalanokkal szemben érvényesült ott is: a gazdagok mindig biztosságban voltak a törvény paragrafusai között és a paragrafusok mögött. És ott is megtorlatlanul maradtak a milliós üzelmek és visszaélések, s a büntetések Amerikában is csak az éhes, vagy legrosszabb esetben, a kis és az ügyetlen tolvajokat érik csak el.

Az amerikai Myers könyvének tanulságai ezek

SZOCIÁLIS KRÓNKA.

A háborús élelmezés problémája.

A németországi fogyasztási szövetkezetek és a fogyasztók szervezetei emlékirattal fordultak a birodalmi kancellárhoz, melyben a német nép élelmezésének 1917. tavaszáig való biztosítására fontos és nálunk is nagyon megszívlelendő javaslatokat látunk.

A javaslatok abból a közelfekvő föltevésből indulnak ki, hogy a népélelmezés intézőit a legközelebbi tél még abban a kedvező esetben is komoly nehézségek elé állítja, ha már az ősz meghozná a békét. A német fogyasztási szövetkezetek és a fogyasztók szervezetei igen helyesen már most egységes és átfogó, minden szükséges irányba kiterjeszkedő tervet követelnek a nép élelmezésének biztosítására és szomorúan állapítják meg, hogy az eddigi rendszabályok sok tekintetben még Németországban is, a szerves, az organizatorikus összefüggés hiányát mutatják.

A fogyasztói szövetkezetek és szervezetek azt a kérésüket vitték a kancellár elé, hogy a tervek megállapítása előtt őket is hallgassák meg s emlékiratukban ezért csak a szabályozás főbb irányelveinek lefektetésére szorít-

koznak. Ezek az irányelvek a következők:

1. Minden szükséges élelmiszer lehetőleg egyenlő elosztása akként, hogy nagy készleteket a vagyonos osztályok ne vásárolhassanak össze és azok gyűjtésével a vagyontalan néposztályok ellátását ne nehezíthessék.

2. Az elosztás közhasznú szervezetek révén történjék a termékeket drágító közvetítés kiküszöbölésével s a községek elosztási rendszereinek tökéletesítésével.

3. A nehéz testi munkát végző lakosság s ezenfelül az asszonyok, a gyermekek és a betegek érdekeinek és szükségleteinek első-sorban való tekintetbevétele, különösen a tej-, a hús- és a burgonyaellátás terén.

4. Az emlékirat az élelelmosztás oly rendszerét kívánja, mely az élelmezésben a város és a falu lakossága között nagy különbségeket nem enged meg.

5. A táplálék-pótlószerek és a konzerv-árak előállításának hatá-sos ellenőrzése.

6. További fontos kívánsága az emlékiratnak az, hogy az élelmi-szer-termelés a különböző anyagok forgásával változó igényekhez és szükségletekhez igazodjék.

7. Figyelemreméltó érveléssel

mutat rá végül az emlékirat oly ármegállapítások szükségességére, melyek *rendkívüli konjunkturális nyereségeket, a termelőket és a közvetítőket* egyként *meggátolják és kizárják* s végül

8. különös könnyítéseket és szükség esetén anyagi támogatást kíván az emlékirat a szegényebb néprétegek, a munkanélküliek és az oly egyedülálló nők részére, akiknek kereseti viszonyai a megfelelő táplálkozást nem biztosítják.

Ezeket az irányelveket ajánlják a német birodalmi kormány figyelmébe a *szervezett német* fogyasztók és a *szervezetlenül* panaszkodó *magyar fogyasztó tömegeket* a lassú pusztulástól szintén csak egy *hasonló irányelveken alapuló háborús élelmezési rendszer menthetné meg*.

A francia sterilitás.

Évtizedek óta világtéma már Franciaország születési arányszámának a minimumra való stagnálása és a francia lakosság szaporodásának teljes megakadása. Tudjuk, hogy a legkülönbébb eszmék merültek fel Franciaországban ennek a nagy veszedelemnek az elhárítására, amióta Bertillon kimutatásai felrázták a közvéleményt e jelenséggel szemben mutatkozó közönyéből. A legtöbb ilyen terv természetesen a prémium körül forgott, mint ahogy az államhatalom eszközeivel valami egyebet alig is lehet e téren csinálni. 1913. július 14-én azután törvénybe is iktatták a gyermekdús családok törvényes segélyezését megvalósító intézkedést. Eszerint minden francia családfenntartó, akinek va-

gyoni képességei nem elegendők gyermekei neveltetésére, a tizenharmadik életévén aluli harmadik gyermekén túl, minden 13 éven aluli gyermek után és ahol apa nincsen, az első utáni 13 éven aluli után, végül ahol anya nincs, a második utáni 13 éven aluli után segélyt kap az államtól. A segély összegét a községek állapítják meg, de nem lehet több évi 90 és kevesebb évi 60 Fr.-nál. Ami ezen túlmegy, az a község terhére esnek.

Ez természetesen első tekintetre is nevenségesen kicsinyes dolognak ismerszik. Mintahogy valóban az is. Évi 90 frankkal senkit se lehet negyedik gyermek nemzésére biztatni, pláne nem Franciaországban, ahol az egy gyermekrendszer nemzeti kór-sággá fajult. Egyáltalában – amint már több ízben kifejtettük lapunkban – tökéletesen elhibá-zottnak tartjuk azt a kiirthatlan naívságon alapuló felfogást, hogy a „jólét – pláne az”, évi 90 frankos jólét! – az embereket gyermekek...nemzésére buzdítja. A legfelületesebb körültekintés az életben szinte fejbekölintja az embert: avval a tanulsággal, hogy a jó mód a gyermekek számát nemj szaporítja, hanem csökkenti. Lehetne talán évi apanázs biztosításával reá bírni az embereket arra, hogy sok gyermeket nemzzenek, de ennek akkor olyan mérvűnek kellene lenni, hogy ne csupán a nemzendő negyedik vagy harmadik gyermek, hanem maga a szülő is megélhetést vagy legalább számbavehető életpluszt nyerjen általa.

E borzasztó háború pusztításai majd egészen más eszközök

igénybevételére fogja a franciákat kényszeríteni, ha kipusztulni nem akarják engedni fajukat. Marcel Prévost már a kettős házasság eszméjét pengeti. Ámde ez túlságosan kalandos és nem is célravezető, mert nem a házasságra van szükség, hanem a gyermekekre. A kényszerítő eszközöknek olyan módjait kell majd az államhatalomnak megragadnia, aminőkről egyelőre nem is lehet fogalmunk és amiket ma talán kész abszurdumnak tartanánk. Ám a háború veszteségei éppen Franciaországot oly súlyosan érintik, hogy azokat másként mint brutális módokon nem lesz lehetséges paralizálni.

A hadi vakok szervezkednek.

1.500 ember, 1.500 olyan ember, akinek mindnek szemévilágába került a háború, összeállt, ekszisztenciális érdekei védelmét és biztosítását maga akarja kezébe venni és – szervezetté, gazdasági érdekszervezetté alakul. Tiszteletet parancsoló akarás, méltósággal teli emberi önérzet, igazi hősök elszántsága lüktet abban az elhatározásban, amely a „*Bund erblindeter Krieger*”-t, a Megvakult Harcosok Szövetségét, mint a többi vakokat is magábazáró *érdekszervezetet* hozta létre.

A rokkantjáradékból való tengődés perspektívájába nem nyugszik bele, a kosárfonások és kefékötésen túl, új munkaterületeket keres az aktivitásuk, amely a maga érdekei védelmére *a látók* idővel feledékennyé váló jótékony hajlami mellé *a megvakultak* gazdasági szervezete képében kovácsol új és használatra *békében* is alkalmas fegyvert.

„A szövetség célja” – mondják a szervezet alapszabályai – „a németországi vakok gazdasági és szellemi érdekeinek előbbrevitele, különösen pedig a hadi vakok kereseti viszonyainak javítása”. A szövetség alakításakor kibocsájtott köriratból akarunk még néhány mondatot ideiktatni, amelyek tartalma a vakok törekvéseit markáns szavakkal a következőkép körvonalazzák: „Bármennyire hálásak vagyunk minden külső segítségért, föltétlenül szükségesnek tartjuk, hogy magunk is dolgozzunk a sorsunk javítása érdekében. Itt pedig az egyén elszigetelten nem érhet el eredményt, de nagy számban egyesülve, az eredmény kilátásával dolgozhatunk helyzetünk javításán, közös ajánlatokat tehetünk, közös beadványokkal fordulhatunk az illetékes helyre és a jobb sorsunk érdekében való más lépéseket is siker kilátásával kísérelhetjük meg. De nekünk, hadi vakoknak ezenfölül *szellemi* érdekeink is vannak: *a művészet, a tudomány és más nemes szórakozások a közösség javai* s azokból magunknak a jövőben is részt kérünk. Ezért kell nekünk szövetségbe tömörölnünk”.

A székesfőváros népjóléti igazgatása.

Budapest székesfőváros új szervezetet akar adni népjóléti igazgatásának. A reform első dokumentuma az a 143 oldalas emlékirat, amelyben a polgármester a reform tervezetét a tanáccsal ismerteti.

A memorandum szerint a hatósági népjóléti igazgatás szervezétének megalapításánál két szempont irányadó. Az egyik, hogy a

vezetés központosítása mellett a közsegítésre szorulókkal való érintkezésben a legszélesebbkörű decentralizáció érvényesüljön, a másik, hogy a szegényügy, illetőleg népgondozás kezelésébe be kell vonni minél szélesebb körben a társadalmat is. A székesfőváros szegényügyi és népjóléti hatóságai eszerint három tagozatban működnének: 1. A tanács és mellette a Népjóléti Központ, mely a hatóság és társadalom együttműködésének biztosítására alkalmas s e cél érdekében a tanácsnak véleményező, javaslatot tevő szerve volna; 2. a kerületi elüljáróság s a vele kapcsolatos kerületi népjóléti bizottság és 3. a közgyámi körzet.

A hatóság és a társadalom együttműködése tekintetében a Népjóléti Központra hárulna az a feladat, hogy a népjólét terén működő egyesületek, testületek, intézmények tevékenységét megfigyelje, az intézetek vezetői és a hatóságok közt szoros kapcsolatot létesítsen s így anélkül, hogy az egyesületek autonómiáját csorbítaná, odahasson, hogy a társadalom népjóléti működését a hatóság népjóléti tevékenysége összehangzottan kiegészítse. A Központ tehát egységes keretben rendezné a hatóság és a társadalom népjóléti tevékenységét, vegyes testület volna, elnöke a polgármester, ügyvezető alelnöke a polgármester által megbízott egyik alpolgármester, tagjai az érdekelt minisztériumok képviselői, a székesfővárosi tanács érdekelt ügyosztályainak s hivatalainak vezetői, továbbá a törvényhatósági bizottság által kiküldött tagok s a társadalmi népgondozás terén kiváló

működést kifejtők közül meghívottak. Az adminisztrációs munkákat a Központ egy igazgató alá rendelt fogalmazói és irodai személyezettel látná el.

A Központ a maga működését az egyes népjóléti ágak terén szakosztályokban fejtené ki, melyeket lehetőleg az illető tanácsi ügyosztályok tanácsnokai vezetnének. A Központ már összeállítására alapján is jobban alkalmazkodhatnék az élet követelményeihez s épen az élettel való eleven, állandó kapcsolata teszi gyakorlati értékűvé. Általa irányíthatja a tanács a társadalmi népjóléti tevékenységet, általa megvalósíthatja a társadalmi tevékenység hathatós felügyeletét – anélkül természetesen, hogy a társadalmi alakulatok autonómiája csorbulna, – s általa fejlődhetnék rendszeresebbé, intenzívebbé a közgyámi szervezetnek ma még néhol egyenetlenül működő tevékenysége.

A Népjóléti Központ hatásköre főbb elveiben – az előterjesztéshez fűzött szabályrendelet szerint – irányító, megfigyelő, adatgyűjtő és adatközlő, nyilvántartó, ellenőrző és a tanács által oda utalt ügykörökben intézkedő működésre terjedne ki. A szakosztályok egyelőre a következők volnának:

1. útbaigazító és tanácsadó,
2. munka- és rokkantügyi,
3. gazdasági és pénzügyi,
4. népegészségügyi,
5. népélelmező,
6. anya- és csecsemővédő,
7. gyermekvédő,
8. gyermekfelruházó,
9. népművelő,
10. cselédügyi,
11. különleges segélyezési és
12. közgyámi szakosztály.

A hatósági népjóléti igazgatás irányítása tekintetében a Népjóléti

Központnak csak véleményező, javaslattevő hatásköre volna. Különös hivatása lenne a Központnak a hatósági segélyért folyó különböző egyesületek és társadalmi népjóléti intézmények ügyeiben részletesen megokolt javaslatok előterjesztése. Kívánatos lenne, hogy Budapesten semmiféle egyesület vagy népjóléti intézmény ne részesülhessen sem állami, sem városi szubvencióban anélkül, hogy a Népjóléti Központ erre vonatkozó véleménye meg ne hallgattassék.

A Népjóléti Központ volna a főváros népjóléti tevékenységére vonatkozó hiteles adatszolgáltatás gyűjtő központja, vezetné Budapesten az összes hatósági közsegítésben részesülők nyilvántartását, a társadalmi egyesületek által támogatásban részesülők nyilvántartását, a társadalmi egyesületek által támogatásban részesülők nyilvántartását, a népjóléti célú alapítványok, a főváros területén működő összes egyesületek nyilvántartását s ezáltal elérné, hogy 1. a hatóság és a társadalom a fővárosban mindenkor tájékozva lenne mindazokról, akik bárholonnan közsegítésben részesülnek s elejét vehetné e téren minden visszaélésnek, 2. a hatóság és a társadalom hitelesen tájékozva lenne arról, hogy hol s mily mértékben van szükség a hatóság, vagy a társadalom fejlesztő működésére, 3. megbízható alapot nyerne a rendszeres hatósági ellenőrzésre is.

Az egyesületek felügyeletére s ellenőrzésére vonatkozó s a törvényhatóságra ruházott jogok és köteleességek gyakorlását, illetve teljesítését ezentúl a tanács hatás-

körében olyképp lehetne központosítani, hogy a belügyminiszteri rendeletek alapján vezetendő egyesületi nyilvántartó vezetését a tanács a Népjóléti Központra bizná. A Központ hivatali személyzetével látná el az egyesületeknek működésük népjóléti vonatkozásban való ellenőrzését is, nemcsak az alapszabályszerű működés szempontjából, hanem vagyongazdálkodásuk és számadásaik átvizsgálása tekintetében is. A Központ keretében kerülhet rendezésre az adománygyűjtés kérdése is, valamint a nyilvános adománygyűjtések, jótékony vagy egyéb közcélú nyilvános hangversenyek, előadások, vásárok, mutatóanyagok pénzügyi eredményeinek, bevételeinek és azok hováfordításának hatósági ellenőrzése.

A Népjóléti Központ mindenmű népjóléti ügyekben útbaigazító tanácsadó rendszeres tevékenységet is végezne s átvinné a Városi Népségi Iroda ügyeit is. A külön útbaigazító hivatal szervezése is megoldást nyerne a Népjóléti Központ létesítésével. A Központ nagy általánosságban közigazgatási és jogi ügyekben adna útbaigazításokat, de jogvédelmi, jogi tanácsadó teendőinek ügykörében peres ügyeket nem vihet és bíróságoknál el nem járhat. Jogi tanácsadó működését a Központ a Jogvédő Egyesület közreműködésével folytatná s a peres ügyeket ez az egyesület vinné.

A Népjóléti Központ átvinné a maga ügykörébe mindazokat az intézkedő teendőket is, melyeket a háború alatt a Központi Segítő Bizottság látott el. Így különösen átvinné a Központi Segítő Bizott-

ság anya- és csecsemővédő osztályának az egyes felek ügyeiben intézkedő ügykörét. Ellátná a jövőben a műveltebb társadalmi osztályhoz tartozók diszkrét támogatását, átvenné a Központi Segítő Bizottság irodalom- és művészetpártoló osztályának ügykörét, az egyes felek ügyes-bajos dolgaiban való intézkedésnél pedig állandóan igénybe venné a városi közgyűmököt s gondoskodnék a közgyűmök rendszeres ügyeletes szolgálatáról a Központ helyiségében.

A Népjóléti Központ igazgatásának megszervezési költségei nem egészen 70.000 koronával terhelnék meg az 1917-ik évi költségvetéstől kezdődően a főváros évi költségvetését.

Maguknak a népjóléti feladatoknak anyagi ellátása természetesen túlmenne a főváros anyagi erején. Evégből a főváros a Központ gazdasági és pénzügyi szakosztálya keretében megfogja teremteni a társadalmi erőforrások kapcsolatát. Bizonyára a főváros törvényhatósága is fokozott mértékben fog a jövőben a népjóléti célokra áldozni. De tekintettel arra is, hogy a népjóléti igazgatás terén közvetlenül a háború nyomán feltornyosuló rendkívüli szükséglet fedezésére a társadalom és a főváros áldozatkészsége együttvéve sem lesz előreláthatóan elegendő, a kormányt is föl kell kérni, hogy azokat az összegeket, amelyeket a háború alatt az Országos Hadsegélyező Bizottság útján a hadi jövedelmi adó terhére a főváros háborús segítő tevékenységének céljaira engedélyezett, *fokozott* mértékben állandósítsa rendszeres évi járulék gyanánt a népjóléti tevékenység céljaira: akár a Nép-

jóléti Központ, akár a székesfőváros részére.

Szomorú számok.

A Magyar állam 1915-16. évi költségvetése a tudóvész ellen való védekezésre 697.000 koronát s ezzel szemben csupán lóversenydíjakra 500.000 koronát irányoz elő. Ez a szembeállításában oly jellegzetes két szám így magában is elegendő magyarázatot szolgáltat arra, hogy míg Bajországban 1871. óta 1901-ig a gyermekhalandóságot 32 százalékról 22-re csökkentették, Franciaországban 17-ről 13-ra, Hollandiában 15-ről 13-ra, Svédországban 134 százalékról 9.2-re, Svájcban 19 százalékról 13-ra, Magyarországon az elhalálozás aránya 21.2 százalékról 25 százalékra emelkedett. A német birodalom 65 millió lakosa közül tudóvészben elhalt 100.302 egyén, Magyarország 21 millió lakosa közül 73.702. Hasonlóan kedvezőtlen számokat kapunk, ha az európai nagyvárosok arányszámaikat állítjuk egymással szemben: minden 10.000 lakos közül Berlinben 16, 1, Rómában 171, Koppenhágában 124, Krisztiániában 18.8 és Budapesten 308 egyén halt el tudóvészben. Vezetőhelyen vagyunk a gyermekhalandóság dolgában is. Vele született gyengeségben meghalt a német birodalomban 1912-ben 69.415 lélek, Magyarországon 73.601 lélek. Olaszországban veleszületett gyengeségben elhalt 36 millió lakos közül 39.194, Spanyolországban 19 millióból 15.000, Franciaországban 39 millióból 24.000, Angliában 36 millióból 32.000.

Magyarországban hat olyan megye van, ahol a lakosoknak 80 százaléka nem részesül orvosi segítségben. Harminc olyan megye van, ahol a lakosság 50 százaléka nem lát orvost betegsége idejében. Az egész országban 5.346 orvos, 13.500 bába és 1812 okleveles gyógyszerész van. Száz négyszögkilométer területre 0.77 gyógyszerész esik. A hatósági orvosok száma 2498 és vannak olyan törvényhatóságok is, amelyekben a hatósági orvosi állás soha sincsen betöltve.

. . . Egy marékra valót szedtünk csak össze azokból az adatokból, amelyek összességükben azt bizonyítják, hogy Oroszországon kívül alig van Európában olyan állam, amelyben az állami közegészségügy gyatrasága annyira pusztítaná a népességet, mint Magyarországon.

A munka mártírjai.

Kovács Gábor: A világháború közgazdasági háttere című tanulmányában olvassuk ezeket a figyelemreméltó sorokat:

Először is teljesen ferde az a nézet, hogy a mai közgazdaság mindig és mindenütt az emberi élet fejlesztője, az erkölcsi és szellemi haladás elősegítője. A mindennapi kenyérért vívott nehéz küzdelemnek s a verseny gazdasági elkeseredett csatáinak számtalan áldozata van. A gazdasági haladás ezeknek holttestén vezet keresztül. A békésnek mondott közgazdaság ezen harcában viruló életek semmisülnek meg s az élet legnagyobb értékei vannak kockára téve. Az utolsó negyedszázadban a békés német közgazdasági élet kétszázezer embert ölt meg.

Csak 1912-ben több, mint hétszázezer baleset történt. Csak ebben az évben több, mint tízezer ember halt meg baleset következtében. Ezer ember teljesen, közel ötvénezer ember pedig részben keresetképtelenné vált. Hazánkban az 1913. évben a mezőgazdaságban, bányászatban, iparban, közlekedésben összesen körülbelül hatvanezer üzemi baleset történt. Ebből mintegy ezeröttszáz halálos volt. 1901 – 1913. közt a Magyar birodalomban összesen körülbelül tizenhatezer ember vesztette életét üzemi baleset folytán. A békés munka ezen áldozatainak nevét nem örökíti meg sem a dal, sem pedig a hősek aranykönyve. Pedig sokszor ezek is mártírok, a gazdasági haladás mártírjai. A háborúban azonban nemcsak a shrapnell és a gránát, meg a puskagolyó, hanem a betegség is veszélyezteti a katona életét. A békés gazdasági munkában szintén nemcsak a gépokozta baleset, hanem az ipari betegségek hosszú sora is fenyeget. A foszfor, az arzén, a kén-eső, az ólom, a kén stb., amivel dolgoznak, mind-mind betegséget okoz. A mérges gázok épp ily veszedelmek. De ott a sok-sok fertőzés, ott a tüdővész és az idegmegbetegedések, amik napról-napra állandó veszélynek teszik ki a munkások életét. De ezzel még nincs befejezve a veszedelmek sora. Az erkölcsi veszélyek mellett ott a családi élet felbonthatása a gyáripar kísérőjeként. Ott a női és a gyermekmunka, ott a lakásnyomor. Ez a veszedelemnek mind állandó góczya. Úgy, hogy egyáltalában nem olyan békés és nem annyira áldozatok nélküli a

közgazdaság, amit ma annyira élesen akarnak egyesek szembeállítani a pusztító, embergyilkoló és értékromboló háborúval.

Hisszük, hogy a háború után, ha egyéb nem, az emberanyag nagy értéke a munka predesztinált mártírjainak a sorsát is enyhíteni fogja.

A hadirokkantak kizsákmányolása ellen.

A königsbergi katonai parancsnokság rendeletileg eltiltotta:

1. az olyan privát tanfolyamok hirdetését, amelyek a hadirokkantak szaktanítását tűzték ki célul, de amelyeket a rokkantgondozás polgári fórumai kifejezetten el nem ismertek vagy nem ajánlottak;

2. a hadirokkantakhoz intézett minden szóbeli és írásbeli felszólítást az ilyen privát tanfolyamokon való részvételre;

3. a hadirokkantaknak szóló bármiféle nyilvános vagy személyes (szóbeli vagy írásbeli) ajánlatot mindennemű áruval való kereskedésre;

4. továbbá: a) hadirokkantaknak szerszámokat, gépeket, hangszereket vagy a kenyérkeresetre szolgáló bármiféle tárgyat fen tartásra vagy részletfizetésre való eladásra kínálni, hacsak erre a vevő az ajánlattevőt megelőzőleg kifejezetten fel nem kérte;

b) olyan egyéneknek, akik nem ügyvédek vagy bírósági személyek, hadirokkantak részére járadékot vagy segélyt kérő kérvényeket, díjazás fejében készíteni.

A tilalom megszegése egy évig terjedhető fogházzal, enyhébb esetben elzárással és 1500 márkáig terjedő pénzbüntetéssel büntethető. A kísérlet büntetendő,

A szociális munka szervezése Nagybritanniában.

A háború minden hadviselő államban tömérdek családot fosztott meg keresőjétől, vagy okozott ezenkívül is oly nagy eltolódásokat a gazdasági élet terén, hogy különösen az első hónapokban a támogatásra szorulóknak száma mindenütt rendkívül módon megnövekedett. Még a hatósági szegényigazgatás oly klasszikus hazájában is, mint amilyen Nagybritannia, melynek szegényügyi közigazgatását három évszázad gondossága építette ki és amelynek mai végleges szervezete is már nyolcvan évre tekinthet vissza, a háború a kormányzatot rendkívüli feladatok elé állította a népgondozás terén.

Am úgyszólván Angliának a háborúban való aktív részvételének napján meglelte a kormány a népgondozás terén elsősorban szükséges intézkedéseket. Augusztus 4-én tíz tagú országos tanácsadó bizottságot alakított a kormány a háború következtében előállható nélkülözés esetére teendő intézkedések megállapítására. A bizottságba a miniszterelnök nyolc tagot a kormány kebeléből, kettőt a parlament tagjai közül nevezett ki, az önkormányzati miniszter elnöke mellett. A későbbben ki nevezett két tag közül az egyik nő volt. Az elnök külső tagokkal kiegészített nagy albizottságot alakított: a) Fővárosi albizottság (elnöke *John Burns*, volt miniszter, tagjai között pedig a London County Council elnöke és alelnöke, a city Lord Mayorja, a londoni központi munkanélküliségi tanács elnöke és *Beatrice Webb*,

a híres szociálpolitikai író van-
nak), *b*) a mezőgazdasági vidékek
albizottsága, *c*) a városi lakásügyi
albizottság (elnöke az önkormány-
zati miniszter és tagjai között van
Sydney Webb is, *d*) a női munka
kérdésével foglalkozó albizottság.

Két nappal később minden vá-
rosi és grófsági képviselőtestület
körirat útján értesült az országos
bizottság megalakulásáról, amely
országszerte helyi bizottságok
alakítását kívánta és a bizott-
ságok megalakításának mikéntjére
is javaslatot tett. Súlyt vetett a
bizottság arra, hogy a helyi bi-
zottságoknak *nőtagei* is legyenek.
Szükségesnek tartotta az országos
bizottság, hogy a helyi bizottsá-
gok szükség esetén *közmunkákat*
végeztessenek, az önkormányzati
miniszter pedig ilyen tervek meg-
valósításának megkönnyítését Ígér-
te meg. Nagyobb mértékű munka-
nélküliség esetén útpítésekhez
anyagi segítség nyújtását is kilá-
tásba helyezte s ugyanakkor or-
szágos segélyalap szervezését
kezde meg.

A helyi bizottságok szervezése
egy-két nap alatt megtörtént.
Augusztus 8-án az országos bi-
zottság már részletes jelentést
kért megalakulásukról és a helyi
körülményeik folytán szükséges-
nek látszó teendőkről. Egyben uta-
sítást nyertek a helyi bizottságok
arra, hogy a szegényügyi hatóság
részéről békés időben segélyezet-
teket ne támogassák, hanem ezek-
ről továbbra is a rendes szegény-
ügyi igazgatás gondoskodik. A
háború következtében közsegélyre
szorultak részére a községek, vá-
rosok és grófságok új közmun-
kánál nyújtsanak munkaalkalma-
kat; e közmunkák végzésére a

kormány a törvényhozás által a
munkanélküliségi törvény (*Unem-
ployed Workmen Act*) alapján
megszavazott hitel terhére segílyt
nyújt. Az országos segélyalapról,
(*National Relief Fund*), melyet a
háború kitörésekor létesítettek,
azok részesítendőek támogatásban,
akik az eddig említett módokon
nem juthatnak segítséghez, azaz
valószínűleg a háború folytán
kenyér nélkül maradt középosz-
tálybeliek.

Az országos segítő bizottság *a
népgondozás feladatainak telje-
sítésére felügyelőket* alkalmazott,
akiknek mindegyike néhány, lehe-
tőleg kevés számú helyi bizottság
munkáját kísérte figyelemmel.
*Felügyelőkül az önkormányzati
és közoktatásügyi ministeriumok
valamint a munkás biztosító hi-
vatal tisztviselőit neveztek ki.* A
felügyelő kötelessége a helyi bi-
zottságokat működésükre nézve
oly tanácsokkal ellátni, hogy
munkájuk az országos bizottság
részéről követelt elvekkel összhang-
ban álljon. A felügyelők azt az
utasítást nyerték, hogy mindenütt
lehetőleg a munkanélküliség ter-
jedését megakadályozó tervek meg-
valósításán buzgólkodjanak s mun-
kájukban a *megelőző* népgondo-
zás gondolatát juttassák érvényre.

A közoktatásügyi minisztérium
a városokat és grófságokat, *az
iskolásgyermekek étkeztetésére* is
figyelmeztette az 1906. és 1914.
évi azon törvények alapján, hogy
az erre a célra szolgáló étkezők
minden költségeit adóbevételeik-
ből fődözhetik korlátlan összeg-
ben még a szünidő alatt is és a
közoktatásügyi minisztérium a
költségek 50%-a erejéig menő
segélyt helyezett kilátásba. Gon-

doskodást történt ezekben az étkezőkben *a még nem iskolaköteles és az iskolából már kikerüli gyermekek* ételmezéséről, sőt az e célt szolgáló csecsemő-otthonok, bölcsődék stb. segítségével, a három éven aluli gyermekek étkeztetéséről is.

Az országos bizottság városi lakásügy albizottság tanácsára végül a kormány az 1914. évi lakásügyi törvény alapján munkáslakások építését mozdította elő, ami igen nagy mértékben szaporította a munkaalkalmakat, miután *96 millió korona értékű telkek vásárlására kért és nyert, a kormány meghatalmazást.* Épületek emelésére 60 évi törlesztés mellett a helyi hatóságok részére a kormány kölcsönt bocsájt rendelkezésre ugyanolyan kamat mellett, aminőt maga a kormány fizet. A kölcsönök a kérelem előterjesztése után azonnal folyósíthatnak.

A háborús népgondozás nagy-britanniai szervezetét és annak működését a fentiek dr. *Sidó Zoltánnak* a „Városi Szemle” VIII. évf. 12. számában megjelent közleményei alapján ismertetik.

A német egyetemek hallgató-sága a háború alatt

rendkívül megcsappant. 1914-ben a nyári félévben 61.200 hallgató volt beírva a 22 német egyetemen, az 1915/16-iki téli félévben már csak 53.306. A női hallgatók száma erősen megnövekedett; elmaradt ellenben kb. 2500 ellenséges állambeli hallgató és 900 szövetséges és semleges állambeli hallgató. A hallgatók nagy tömege katonai szolgálatot teljesít. Az 53.306 hallgató között 1400 a külföldi (1914-ben 4800) és 4820

(4000) a női hallgató. A tényleg előadásokat hallgató egyetemi ifjúság létszáma mindössze 15.140, úgy hogy a női és külföldi hallgatókat leszámítva, alig 9200 német főiskolai hallgató látogatja az egyetemeket, szemben a háború előtti 53 000-rel. Hadiszolgálatot teljesítőnek be van jelentve 38.000 hallgató és 200 női orvosnövendék, tehát a hallgatósnak kb. 83%-a van a fegyveres erő szolgálatában. Kielből a hallgatók 90.4%-a vonult be (1818 bói 1645), Freiburgból 89.5% (2098-ból 1878), Greifswaldból 87%, Tübingából 83.9%, Jénából 84.9%, Heidelbergből 81.8%, Münchenből 80.3% (5552-ből 4461), Bonnból 78.7% (4019-ből 3164), Lipcséből 77.7% (4121-ből 3206), Boroszlóából 74.4% (2490-ből 1853), Berlinből 71.8% (7360-ből 5286), stb. Berlinben tényleg 3244, Münchenben 1555, Bonnból 1292, Lipcsében 1173 hallgató látogatta az előadásokat. Az 1915. őszén megnyílt varsói egyetemen 1125 hallgató volt. A beiratkozott hallgatók közt a természettudományi szakon 7926 hallgató volt bejegyezve. – Az 1914. nyári félévben az 52 egyetemen és főiskolán összesen 79.077 hallgató (köztük 4500 nő és kb. 9000 külföldi) volt beírva. A 11 technikai főiskolának 12.232 hallgatója volt (82 nő, 2500 külföldi), akik közül a háború alatt már csak 9900 maradt meg. Az összes egyetemek 66.000 főnyi német férfighallgatója közül összesen 54.000 vonult be (81.71%), a műegyetemi hallgatók közül pedig 9600-ból 8400 (87.5%), úgy hogy a 11 műegyetemnek az 1915. téli félévben összesen már

csupán alig 1200 rendes hallgatója maradt.

Hétórai záróóra.

Az emberek nagy többsége ugyan minden társadalmi rétegben és minden foglalkozási ágban konzervatív és konokul ragaszkodik a megszokott állapothoz. De ha új helyzetben találja magát, egykettőre belátja, hogy nem történt az érdekei ellen semmi és most már kézzel-lábbal tiltakozni a régi állapotok visszaállítására ellen. Ugyanezt látjuk a 7 órás záróra kérdésében is. Nagy memorandumokat izzadnak ki, amelyben a legteljesebb meggyőződéssel bizonyítják, hogy a 7 órás zárás milyen óriási károsodása volna a kereskedelemnek. És legyen egyszer intézménnyé a 7 órás záróra, egy év múlva mindenki csak mosolyogva olvashatja ezeket a fényes érveket. Az ember józan esze a legjobb szakértő ebben a dologban és a józan ész szerint beláthatatlan, hogy miféle kára származhatnék abból a legtöbb bransznak, ha a szakmához tartozó minden üzlet 7 órakor bezárna. Egész világos, hogy ennek úgy a főnökök, mint az alkalmazottak csak hasznát láthatnák abban a minden célra felszabaduló időben, amelyet ezáltal nyernének. Szakasztott ugyanaz az eset ez, mint amit a vasárnapi munkaszünetnél láttunk. Mennyi érv volt akkor is a megvalósítás ellen és vajjon ki merné ma komolyan állítani, hogy a jószolt veszedelmek és károk közül csak egy is bekövetkezett?

A Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Egyesülete ügyes propagandát indított a fővárosi üzletek

7 órás zárása érdekében. A mozgalomnak örvendetes eredményei mutatkoznak és ha csak a kezdet nehézségein kell a dolognak átessen ahhoz, hogy a propaganda sikere teljes legyen, akkor valóban jó kilátásai vannak a mozgalomnak.

A munkaközvetítés.

A székesfőváros szociálpolitikai ügyosztálya a következő előterjesztést tette a munkaközvetítés ügyében:

„A budapesti munkaközvetítő intézet közszégi intézet legyen, amely a főváros tanácsának vezetése és felügyelete alatt működik. Mint kerületi munkaközvetítőnek, hatásköre, csak a fővárossal egységes munkapiacot alkotószomszédos községekre terjedjen ki. Az állam szervezzen önálló munkaközvetítő központot (munkaügyi hivatalt), amely az egész intézménynek országos szervezését, fejlesztését, állandó irányítását és ellenőrzését végezze, s gyakori országos munkapiaci kimutatásokkal és évi statisztikai jelentéseket adjon ki. Az állami munkaközvetítési központot és a nagybudapesti munkaközvetítési intézetet az állam, illetve a főváros munkaügyi politikájának általánosabb szerveivé, munkaügyi hivatalokká kell fejleszteni. A hivatalnokokat a szakédekeltség javaslatára a tanács alkalmazza és egy választmányt is alakít, amelynek elnöke a főváros tanácsnak kiküldött tagja. A választmányt a Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár és a Ferenc József Kereskedelmi Kórház igazgatóságainak munkáltató és munkás tagjai arányos képviselője alapján alakítják meg,

illetve a szomszédos községekben lakó munkáltatók és alkalmazottak sorából külön-külön választandó tíz tagot küldenek ki. Ugyanilyen számban választ minden csoport póttagokat. A hatósági munkaközvetítő az érdekelt szervezetek bejelentése alapján nyilvántartja és közhírré teszi azokat munkaszabály-szerződéseket,

amelyeket egyes iparágakban az érdekelt szakegyesületek megkötöttek és a közvetítőintézet igazgatóválasztmánya tudomásul vett. A közvetítő a munkabeszüntetést megfelelő módon közhírré teszi és a munkaközvetítést ama fél rovására folytatja, amely a békéltető eljárás kísérletében is vonakodik résztvenni.”

Társadalmi biztosítás.

– **Munkásvédelem. Munkásbiztosítás. Népegészségügy.** –
Szerkeszti: Zádor Pál.

A szociális biztosítás és a háború.

A hadi árvák dolga. A „Budapesti Tudósító” jelentést közölt a hadi árvákról, amely elmondja, hogy ez évi március 31-én 50.643 volt Magyarországon a hadi árvák létszáma. A hadi árvák közül 94.5 százalék édesanyjánál van elhelyezve, kirendelt gyámjánál 216 százalék, egyéb hozzátartozójánál 245 százalék, örökbe-fogadónál csak 0.03 százalék, állami gyermekmenhelyben csak 0.48 százalék, jótékony egyesületnél 0.17 százalék, saját rokonuk vagy harciéren levők terhén 0.03 százalék van elhelyezve. Ez a szám csak a hivatalos veszteséglajstromokban már kimutatott halottak árváit foglalja magában, az árvák száma a valóságban – sajnos – már ma is számottevően nagyobb.

Ami a hadi árvák elhelyezésének hullámzatát illeti, legérdekesebb az az adat, hogy az 1916. év első negyedében 9458 százaléka a hadi árváknak édesanyjánál volt elhelyezve s hogy az édesanyjánál való elhelyezés számaránya folytonosan és állandóan emelkedőben van.

Azért érdekes ez az adat, mert ugyancsak a félhivatalos „Budapesti Tudósító” Gondoskodás a hadi árvákról címen pár hét előtt hosszú-hosszú közleményt továbbított a lapokhoz arról, hogy a miniszterelnök által megindított s a hadi árvák sorsának a társadalmi jótékonyosság igénybevételével való megoldását célzó akció egyre nagyobb arányokat ölt. A könyvatos többek között azt írta, hogy igen nagy azoknak a száma, a kik hadi árváknak családjuk körében a család pénzbeli támogatásával való nevelésére vállalkoztak s ugyancsak a félhivatalos szerint az ügyet földbir-tokosok valamint ipari és kereskedelmi vállalatok is fölkarolták.

Ennek a „felkarolás”-nak eredményeit a fent közölt százalékok szomorú világitásba helyezik, bár másfelől bizonyára megnyugvást kelthetne a hír, hogy a hadi árvák közel 95 százaléka az édesanyjánál él. Ám tudnunk kell, hogy az „elesett hős” özvegye törvényeink szerint havi 9 korona nyugdíjat kap, árvája pedig havi 4 koronát, amely – igaz, havi 6 koronára emelkedik – ha a hadi árva az édesanyját is elveszti. Még az altisztek özvegyei is csak havi 30 koronát kapnak, egy-egy gyermekért pedig havi 4 koronát ad az állam nevelési járulékul s azt is úgy, hogy az egész család együttvéve 45 koronánál nem kaphat többet. Így, ha az őrmesternének 4 gyermeke van, a negyedikért már csak 3 koronát kap, az ötödik gyermek után pedig nevelési járulékra már egyáltalán nincs igénye.

A törvényhozásnak át kell látnia, hogy ez az állapot tarthatatlan, nemcsak azért, mert a régi törvény a nyugdíjat és a nevelési járulékot egy más kor megélhetési viszonyaihoz szabta, hanem azért is, mert az államnak a nagy háború vérveszteségei után a háború árváinak felnevelése és ellátása nemcsak erkölcsi kötelessége, hanem potitikai érdeke is.

A hadi árvák neveltetése pedig, ahol a családban való megfelelő elhelyezés nem lehetséges, szintén magának az államnak a feladata s az *árváknak az ipari és kereskedelmi vállalatok, valamint a földbirtokosok által való felnevelése esetén a háborús árvákat patriarchalis-alapú kizsákmányolásuk veszedelme fenyegeti, ami az ipari és mezőgazdasági proletariátus bérviszonyai szempontjából is káros és ennélfogva meggátlandó alakulás.*

Egy alispán, aki szociálpolitikát csinál. Az emberi életnek és a tömegek egészségének védelme, s épp elsősorban a gyermekvédelem dolga, a hadviselő államok háborús vérvesztesége folytán mindenütt az állami és társadalmi feladatok első sorában áll végre és *Fejérmegye alispánjának* egy hozzánk került rendelete, egyik első megnyugtató bizonyosága annak, hogy *végre* nemcsak a magyar szociálpolitika, hanem *a magyar közigazgatás a csecsemőhalandóság kérdése felé fordul* érdeklődésével.

„A háború által kívánt emberáldozat – mondja az érdemes alispán – nemcsak Fejérmegyében, hanem az egész ország területén is nagy arányban csökkentette a lakosság számát, amely tehát föltétlenül pótlendő, még pedig életerős, szívós, újabb generációval. Sajnos, hogy ezen a téren is veszedelem fenyegeti a magyar fajt, mert a gyermekhalandóság mindenütt magas számot mutat. Fejér vármegyében az 1914. év statisztikája szerint 4785 halálozás közül 2154 esett a csecsemőkre és ez a jelenség annál megdöbbentőbb mert *a csecsemő halálesetek száma az összes halálozásoknak 45 százaléka.* Még szomorúbb dolog, hogy 7793 újszülöttre 2154 gyermekhalálozás jutott, vagyis minden 100 újszülött közül 27 halt meg csecsemő korban, vagy élete tizedik évének betöltése előtt.”

„A gyermekhalandóság apasztásától remélvén a háború után újjászülető új Magyarország generációjának megizmosodását, azokhoz fordulok, akik a néppel érintkeznek és akik felvilágosítást tudnak adni néki azokról a tényezőkről, melyek által a túl magas gyermekhalandóság korlátozható. *Vármegyénk összes orvosait arra kérem, magyarazzák* meg időnként népszerű előadásokban a gyermektáplálás helyes elveit, vizsgálják rendszeresen a csecsemőket, adjanak útbaigazítást, ahol ennek szüksége fenforog. Alakítandó lenne minden községben a női társadalom bevonásával olyan szűkebbkörű szervezet, amely emberbaráti érzéssel ügyelne föl a csecsemők gondozására, némi anyagi segéllyel gyámolítaná a szegény osztályt, esetleg *jutalmat adhatna azoknak az anyáknak, kik csecsemőiket jól gondozzák* és akik az időnkint eszközzendő bemutatásoknál elismerést érdemelnek. Ez az akció, amelynek körvonalait adtam, nem hivatalos parancsszóval indulna meg, hanem emberbaráti érzésből, az emberszeretetből, az igazi karitásból kell kisarjadzania, hogy hasznos és megbecsülhetetlen szolgálatot tehessünk a magyar faj nagyon szükséges megizmosodásának. A főszolgabíró uraknak, az orvosi karnak és az összes községeknek ilyen irányú közbelépésére számítok, mert magyart akarunk menteni.”

... A nagy gyermekhalandóság, amely Fejér vármegyében olyan nagy mérveket öltött, az egész országban, a Felvidéken éppen úgy, mint az alföldi megyékben és mindenütt hatalmas arányokban növekedik. Aki szereti népét, az fájó érzéssel és megdöbbenéssel vesz tudomást a nagy pusztulásról, amelynek megállítására még igen sokat tehetünk, mert igazán keveset tettünk.

Az orosz invázió idején ellenség által megsebesített pénztári tagok és hozzátartozói kórházi ápolási költségeit a kerületi munkásbiztosító pénztár a kórház felhívása ellenére vonakodott kifizetni, mert azok a pénztár véleménye szerint az Országos betegápolási alap terhére számolandók el. Minthogy ennek folytán a főszolgabíró intézett hozzá hasonló felszólítást, a vállalati pénztár az Országos Pénztártól kért teendői tekintetében tájékoztatást.

Az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár elnöksége 12944/916. sz. határozatával megállapította, hogy az 1908. évi XXI. évi t.-c. nem tartalmaz semmiféle olyan rendelkezést, melynek alapján a szóbanforgó kórházi ápolási költségek az országos betegápolási alap terhére volnának átháríthatók s így azok, amennyiben a sérültek igényjogosultak, a kerületi munkásbiztosító pénztár által kiegyenlítendők.

Kimondotta egyúttal az elnökség, hogy ha e sérülések baleseti jellegűek, a sérültek rokkantság, vagy keresetképeség csökkenés esetén nem támaszthatnak az Országos pénztár ellen jogos kártalanítási igényeket, mert üzemi balesetről a pénztár által közölt tényállás szerint nem lehet szó.

Az indokolás igen helyesen rámutat arra, hogy e dolgok természetéből folyón ezeket a tisztán háborús, ellenséges katonák által okozott sérülések felmerült kórházi költségeket az államnak kellene viselnie, megfelelő törvényes intézkedés hiányában azonban a fizetési kötelezettségnek az Országos betegápolási alapra való áthárítása lehetetlen.

A biztosítottak gyermekeit üdülni küldi a Ferenc József-kórház magánegyesületi betegsegélyző pénztár. A pénztár igazgatósága elhatározta, hogy azoknak a biztosított tagoknak 12 – 15 éves gyermekeit, akik viszonyaiknál fogva nem juthatnak nyaraláshoz, a Tátrába, a Vág völgyébe, a szepesi bányavárosokba díjtalanul két hétig tartó gyalogvándorlásra küldi. Arra hivatott tanárok vezetésével külön fiú- és külön lánycsapatok lesznek, amelyek mindegyike 20-25 tagból fog állani. A lánycsapatokat és a gyengébb fiúgyermekeket úgynevezett kiröpítő fészkekben fogják elhelyezni, tehát kedvező fekvésű hegyi fabarakban állandó szállást vesznek számukra, amely aztán étellemezési középpontjuk s egy-két napos kirándulásaik kiinduló pontja lesz.

A kiválasztás és az osztályozás a pénztárban természetesen orvosi vizsgálat alapján fog megtörténni s az állás nélküli és a hadban lévő magánalkalmazottaknak bizony fontos és jelentős támogatást nyújt a Ferenc József pénztár, amikor fejlődésben lévő gyermekeiket a főváros kőköckáiról, a szűk lakások levegőtlen-ségétől és az iskolák börtönéből, a lakás- és étellemezési viszonyok sirlalmasságából, a szabad természetre, a friss levegőre juttatja el.

A vörös keresztés ápolónők és diakonisszák biztosítási kötelezettsége kérdésében a német birodalmi biztosítási hivatal elvi döntést hozott, mely a biztosítási kötelezettséget mindazokra a hivatásos és önkéntes ápolónőkre egyként megállapítja, akik hadibetegek és hadisebesültek ápolásával alkalmazásos jellegű viszonyban foglalkoznak. (Amtl. Nachrichten 2188/1916. 440. oldal.) A hivatal döntése szerint a biztosítási kötelezettség fennállása tekintetében a R. V. O. 1227. §-ának megfelelően itt egyedül az a körülmény döntő, vajjon az élvezett illetmények, a szabad lakás és étellemezés mértékét meghaladják-e, vagy sem. Annál az ápoló nővérnél tehát, aki a lakáson és étellemezésen felül 20 márka havi zsebpénzben is részesül, a biztosítási kötelezettség már nem vitatható.

A Hivatal egy másik érdekes döntése továbbmenően azt a fontos elvi megállapítást teszi, hogy bár a biztosítási kötelezettség csupán a birodalom területén végzett munkákra terjed ki, a *hadi ápolónőket az a körülmény, – hogy ők, az ország területén kívül teljesítenek szolgálatot – a biztosítási kötelezettségből nem mentesíti.* A döntés megokolása a rokkantbiztosításban kialakult arra a joggyakorlatra támaszkodik, mely szerint a külföldön végzett munka bizonyos körülmények mellett a belföldön működő üzem

folytatásának, részének, vagy kisugárzásának, az abban foglalkoztatott személy pedig következképp az ország területén dolgozónak tekinthető. Ilyennek tekinti a döntés az önkéntes hadi ápolónő munkáját is, mert az önkéntes ápoló testület tagjait az ország határain túli területre az egységes főhadvezetés küldi ki, s onnét szükség szerint bármikor, ismételten is vasúti, vagy belföldi kórházi szolgálatra rendelheti vissza.

A biztosítás kötelezettsége már csak azért sem különböztethető el aszerint, hogy az ápoló hazai vagy külföldi területen tartózkodik, mert mikor munkáját vasúton tölti, esetleg naponként ismételten is hol az ország területén bévül, hol pedig azon kívül teljesíti munkáját.

Az élelmezési nehézségeknek a tuberkulózis elleni küzdelemre való kihatásáról nyilatkozott dr. Kirchner, miniszteri igazgató a Német Tuberkulózis Elleni Középponti Bizottság orvosi albizottságában. Két tüdőgyógyító-intézeti vezető referált az ülésben az e téren szerzett tapasztalatokról, amelyek azt mutatják, hogy a *betegek súlygyarapodása* az élelem csökkenése ellenére is szinte ugyanakkora volt 1915-ben, mint az 1914. esztendőben és az eredmény csak az 1916. év első negyedében romlott le, amennyiben ugyanis a láztalanodás rendszeren később következett be. A bizottság a *minimál-adagolásának* – 120 gr. tojásfehérje, 125 gr. zsír és 550 gr. szénhidrát – változtatlan *megtartását* és a tüdőgyógyító intézeteknek a hústalan meg zsírtalan napokra vonatkozó rendelkezések alól való fölmentését követelte, s ezeket az orvosi követeléseket az intézkedésre illetékes hatóságoknak nyomatékkel ajánlotta megszívlelésre.

A hadbavonult tisztviselők illetményei. Az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár elnöksége tárgyalta a kerületi munkásbiztosító pénztárak hadbavonult tisztviselőinek esedékes illetményei kifizetésére folyósítandó kölcsönök, illetve készpénzösszegek utalványozása tárgyában előterjesztett javaslatot és figyelemmel a hadbavonult tisztviselők illetményeinek kifizetése tárgyában hozott 9035/916. számú igazgatósági határozatra elrendelte, hogy azon kerületi munkásbiztosító pénztárak részére, amelyek a hadbavonult tisztviselők illetményeinek kifizetésére a szükséges fedezettel nem rendelkeznek és ezt az Országos Pénztárba bejelentik, az illető pénztár pénzügyi helyzetének elbírálásával a szükséges fedezeti tökeösszeg rendelkezésre bocsájtandó.

Az elnökség ennél fogva felhatalmazta az Országos Pénztár igazgatóját, hogy a fenti értelemben az Országos Pénztárhoz előterjesztéssel élő kerületi munkásbiztosító pénztárak részére a hadbavonult tisztviselők illetményeinek kifizetésére szükséges tökeösszegek átutalásáról az illető pénztár pénzügyi helyzetének gondos mérlegelésével *adminisztratív* úton gondoskodjék.

Végül az elnökség arra is megbízást adott *Sarkadi* igazgatónak, győződjék meg arról, hogy a budapesti kerületi munkásbiztosító pénztár hadbavonult tisztviselői illetményeiket megkapják-e.

Háborús személyzetcsökkentések. Az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár igazgatósága e hó 7-én tárgyalta a nagyikindai kerületi munkásbiztosító pénztárnak azt a határozatát, mellyel a kerületi pénztár

1.) a III. fizetési osztályban szervezett igazgatói állást megszünteti s helyette az igazgatói állást a IV. fizetési osztály 4. fokozatában szervezi meg s amellyel

2.) egy segédfogalmazói, egy számellenőri, egy számtiszti, két I. osztályú kezelőtiszti és két III. osztályú kezelőtiszti állást megszüntet.

Az igazgatóság a határozathoz hozzájárult, mert a taglétszám állandó csökkenése és a pénztár súlyos anyagi helyzete nemcsak indokoltá, de szükségszerűvé is tette, hogy a pénztár megszüntetett igazgatói állásával együttjáró illetmények a főnti módon csökkentessenek. Ugyanezek a körülmények indokolják az üresedésben levő állások megszüntetését is. *Ezeknek az állásoknak a megszüntetése jogokat nem sért, mert a hadbavonult tisztviselők állásait a pénztár fenntartotta, viszont ezeknek az állásoknak a megszüntetése nem akadályozza meg azt, hogy később az állásokat a békés viszonyok helyreállta után, amennyiben erre szükség lesz, részben vagy egészben újra szervezze a pénztár.*

Háborús illetmény szabályzat-módosítás. Az Országos Pénztár közgyűlési kiközlötteinnek, igazgatósági és felügyelőbizottsági tagjainak hivatalos utazások alkalmával járó illetményeiről szóló szabályzat módosítására vonatkozó előterjesztést tárgyalta az O. M. B. P. elnökségének június hó 26-iki ülése.

Az elnökség mérlegelvén azt a körülményt, hogy a szóbanlévő szabályzat a háború következtében előállott és mindinkább fokozódó igényeknek nem felel meg: a szabályzat egyes szakaszainál a következő változtatásokat tervezi:

A szabályzat 2. §-ának az a rendelkezése, hogy közlekedési eszközök hiányában, ha a kiindulási pont, a kiküldetés színhelyétől egy kilométernél távolabbra esik, oda és vissza 2-2 korona bérkocsidíj számítható fel, úgy módosítatik, hogy a felszámítható kocsibér oda és vissza 3-3 korona.

A 6. §-ban biztosított fuvarpénzen felül, amely kilométerenként 50 fillér, kilométerenként 30 fillér fuvardíj-pótlék számítható fel.

A 7. §. 2. bekezdésében és a 8. §-ban említett bérkocsidíj 1 K., illetve 2 K.-ról 3 K.-ra emelkedik,

A 13. §-nak a lakás- és ételmezési átalányra vonatkozó rendelkezései akként módosítatnak, hogy a lakásra és ételmezésre fordított készkiadások megtérítése címén minden egész napra 8

korona helyett 12 korona, minden félnapra pedig 4 korona helyett 5 korona számítható fel.

Megjegyezzük, hogy ezek a változtatások – visszavonásukig – tehát ideiglenesen érvényesek, de az O. P. azokat a hivatal jóváhagyásának bevétele nélkül végrehajtja.

A közönséges büntett miatt elbocsájtott tisztviselő nyugdíjárulékai. A pancsovai kerületi munkásbiztosító pénztár a pénztár volt igazgatójának Heitzmann Péternek a befizetett nyugdíjáruléka visszafizetése iránti kérelmét 1916. március hó 11-én 595/916. szám alatt kelt megkeresésével felterjesztette az Országos Pénztárhoz.

Az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár elnöksége a kérelmet elutasította, mert a nyugdíjintézeti alapszabályok 6 – 7. §-ai értelmében az állásától közönséges büntett vagy nyereségvágyból elkövetett vétség miatt elmozdítottaknak, a tagság megszűntéig befizetett járuléka és összegei a nyugdíjintézet javára esnek, attól vissza nem követelhetők és általa vissza nem adhatók.

Az aradi igazgató-választás. Az aradi kerületi munkásbiztosító pénztár két igazgatósági tagja, Berger Bernát és Csepely László panaszt tett a kerületi pénztár ama elhatározása ellen, hogy az igazgatói állást a hirdetett pályázat lejárta után, tehát az igazgatóság munkástagjai túlnyomó részének távollétében, választás útján betölti.

Az elnökség kívánatosnak tartja, hogy az aradi kerületi munkásbiztosító pénztár az igazgatói állás betöltését arra az időre halassa el, midőn az igazgatóság tagjai tanácskozási és szavazati jogait teljes számban gyakorolhatják, mert az igazgatóság jelenleg Aradon tartózkodó tagjainak számaránya a paritásos érdekképviselőt kívánalmainak nem felel meg és az elnökség jogos kívánságnak tartja azt, hogy az igazgatói állás betöltése alkalmával mindkét érdekeltség egyenlő számarányban nyilváníthassa akarátát.

A székesfehérvári kerületi munkásbiztosító pénztár halasztást nem tűrő kórházi, gyógyszerészi és orvosi költség-tartozásainak kiegyenlítésére 20.000 korona kölcsönt kért. Erre a kölcsönre a háborús nehézségek folytán sürgős szüksége van a pénztárnak, amelynek azonban az Országos Pénztárral szemben is jelentékeny és pedig a betegsegélyezési ágazaton az. 1915. dec. 31-iki állapot szerint kereken 20.783 korona, a baleseti ágazaton pedig 45.430 korona, együtt 66,223 korona tartozása áll fenn.

Tekintettel erre a megállapításra, az országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztár a kerületi pénztár ügy- és vagyionkezelését, azoknak az okoknak megállapítása végett, melyek a pénztár pénzügyi válságát előidézték, központi kiküldött által a helyszínén megvizsgáltatja. A pénztár részére nyújtandó anyagi segély mérvére a kiküldendő szakközeg jelentése alapján határoz.

Elvi kérdések. Joggyakorlat.

A biztosítási kötelezettség felső határán túl. Biztosítási kötelezettség alá esik minden ipari és kereskedelmi alkalmazott, akinek évi 2400 koronánál nem magasabb a fizetése. Az alkalmazottak betegség esetére való biztosításáról szóló 1907. évi XIX. t.-c. írja elő azt is, hogy a munkaadó köteles alkalmazottját a betegsegélyzőpénztárba bejelenteni és a bejelentés esetleges elmulasztása a biztosítási kötelezettség alá eső alkalmazottnak a pénztárhoz való jogviszonyát nem érinti. A betegsegélyezésre, ingyenes orvosi kezelésre joga van tehát minden alkalmazottnak, ha állásban van és törzs fizetése havi 200 koronánál nem több.

A munkaadók részéről igen gyakoriak az ilyen bejelentés-elmulasztások, amelyek természetesen a munkáltató anyagi rizikójára történnek. Ám a Nagyrőcei Népbank R.-T. a be nem jelentés technikájában újat produkált: *az új módszer a bejelentés rendszeres elmulasztásának büntetlenségét van hivatva biztosítani.* A figyelemre méltó esetről és annak előzményeiről a következőket közölhetjük:

Az O. M. B. P. elnöksége június hó 30-iki ülésében tárgyalta a rimaszombati kerületi pénztár egy felterjesztését, melyben a Nagyrőcei Népbank r.-t. pénztárosának és könyvelőjének biztosítási kötelezettsége tárgyában kéri az Országos pénztár állásfoglalását.

A felterjesztésben előadott tényállásból kitűnően a nevezett tisztviselők fizetése 1911-ig 2400 korona volt. A pénzügyet a járulékbehajtási eljárás folyamán kifogással élt és azt vitatta, hogy az általa nevezettek után állítólag fizetett 70 – 80 kor. adó is fizetésnek számít s így a fizetés a 2400 K-t meghaladván, a szóbanforgó tisztviselői nem esnek biztosítási kötelezettség alá. Mindennek tetejébe aztán *a pénzügyet 1911-ben a szóbanlévő alkalmazottak fizetését 2401 koronára emelte fel.*

A kerületi pénztár aziránt kérdezte meg az Országos pénztárt, hogy a fentvázolt körülmények mennyiben befolyásolják a tisztviselők biztosítási kötelezettségét és az elnökség 17043/916. sz. határozatával *a Nagyrőcei Népbank r.-t. pénztárosára és könyvelőjére vonatkozóan a biztosítási kötelezettség fennállását állapította meg.* A tisztviselők után fizetett adó a fizetés szempontjából ugyanis nem jelent többletet: az adó nemfizetés, hanem pótlék jellegű. Biztosítási kötelezettség alá esnek a szóbanlévő alkalmazottak fizetésüknek 2401 koronára történt felemelése ellenére is azért, *mert az évi fizetésnek egy koronával való felemelése nyilvánvalólag csakis az 1907. évi XIX. t. c. kijátszása céljából történt.*

Az elnökség a kerületi pénztárt ennek kimondása kapcsán arra utasította, hogy a biztosítási kötelezettség kérdésében iparhatósági döntést provokáljon s ennek kedvezőtlen volta esetén az ügyet törvényes útra terelje.

Baleseti megszokás címén történt jogosulatlan járadék-megvonás. A Német Birodalmi Biztosítási Hivatal 1916. április hó 15-iki I. a. 125/14. sz. döntése. N. N. munkás üzemi balesetet szenvedett, mely alkalommal jobbkeze mutató ujját és a tenyéren végigfutó csont hozzátartozó darabjának $\frac{1}{3}$ -adrészét elvesztette. A járadék megállapító eljárás eredetileg a sérült javára megállapította a járadékot, amelyet azonban később megvont tőle, mert a szakszövetkezet véleménye szerint a sérült annyira megszokta a sérült kéz használatát, hogy a balesetszenvedett sérült újra teljesen munkaképesnek tekintendő.

Az ügy igénylő panasza folytán harmadfokú megítélésre a Birodalmi Biztosítási Hivatal elé került, amely a következő megokolással a *sérült igényjogosultságát* állapította meg:

A Főbiztosítási Hivaltól eltérően a Birodalmi Biztosítási Hivatal arra a véleményre jutott, hogy a panaszos sérülése keresőképességében most is megmérhető mértékben befolyásolja. A mutatóujj teljes elvesztése, miután ez az ujj a hüvelkujj mellett a kéz legfontosabb ujjja; oly jelentékeny sérülés, melyből rendszerint a keresőképesség tartós csökkenésére kell következtetni. *A járadék megszüntetése tehát csak kivételkép és pedig oly esetben lehet indokolt*, ha a baleset óta oly hosszú idő múlt már el, amely alatt a sérült, amennyire az egyáltalán lehetséges, alkalmazkodhatott keze megváltozott állapotához és ezenfelül a sérült tényleges bér- és munkaviszonyai is úgy alakultak, hogy a keresőképesség csökkenésének fennállását kizártnak tarthatjuk.

Már pedig a szóbanlévő esetben az első feltétel: a megszokás, a baleset következményeihez való alkalmazkodás tényként állapítható meg, a második feltétel: a sérült bér- és munkaviszonyainak kielégítő alakulása pedig az eljárás során bizonyítást nem nyert.

Az ipari üzemben munkát vállaló szegényházi ápolts biztosítási kötelezettségének kérdése foglalkoztatta az e hó 7-iki ülésben az Országos Pénztár igazgatóságát.

A bajai kerületi munkásbiztosító pénztár ugyanis kérdést intézett az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító pénztárhoz, vajjon Schmidt Péter szegényházi ápolts, oly esetekben, midőn a szegényházból munkavállalás céljából ideiglenesen eltávozik és ez idő alatt valamely biztosításra kötelezett üzemben az 1907. XIX. t.-c. 1. §-ában megemlített foglalkozást vállal, biztosításra kötelezettnek minősítendő-e.

Az igazgatóság kimondotta, hogy az alapszabályok 19. §-a értelmében Schmidt Pétert a fenti esetekben nem tartja biztosí-

tásra kötelezettek, mert a bejelentés és munkavállalás körülményeiből úgy, tűnik ki, hogy a jelen esetben szívességi bejelentésről van szó és Schmidt Péter – mint szegényházi ápoló – a pénztár segélyeire nincs ráutalva.

A 81. §. körül. Az O. M. B. P. elnöksége elhatározta, hogy a D. és Sz. építőmesterek bpesti bej. cég és annak tulajdonosai, mint munkaadók ellen folyamatba tett rendes pert megszünteti. A baleseti szakbizottság ebben az ügyben eredetileg a perindítás mellett foglalt állást, de a büntető bíróságok időközben a tömeges balesetből kifolyólag munkaadók ellen hivatalból lefolytatott és most már jogerős ítéletekkel befejezett büntető perben a vádlott munkaadókat felmentették, mert „nem találták bizonyítottnak, hogy az állvány összeomlása a vádlottak hanyagsága, vagy mulasztása folytán következett volna be”. A jogerős ítélet indokolása szerint a büntető bíróság nemcsak speciális gondatlanságot, de gondatlanságot egyáltalán nem látott fenforogni, ily előzmények után pedig a munkaadók elleni per további folytatása a törvény 81. §. alapján teljesen céltalan és kilátástalan lett volna.

A bányüzemben balesetet szenvedett alkalmazott kártérítési követelésének a bíróság előtt való érvényesíthetősége nincs ahhoz az előfeltételekhez kötve, hogy az kárkövetelésének megállapítása végett előbb a bányatárs-ládához forduljon. (C. 1815. aug. 31. Rp. VI. 239. szám.)

A budapesti kir. tábla: Az első bíróság ítéletét megváltoztatja s kimondja, hogy a kereset miatt, mert felperes kárkövetelését a bányatárs-ládánál még nem érvényesítette, el nem utasítható.

Indokok: Jóllehet az 1870: XIX. t.-c. 3. §. 1. pontjában megállapítást nyert, hogy a bánya és az ott felsorolt egyéb üzemekben alkalmazottak balesetbiztosítási kötelezettség alá esnek, mégis a bányatörvény hatálya alá tartozó bányüzemek oly alkalmazottaira, akik a bányatörvény alapján létesített és az idézett törvénycikk 155. §-ában körülírt alapszabályokkal ellátott bányatárs-ládáknak tagjai, az 1907. évi XIX. t.-c. rendelkezései ki nem terjesztettek, hanem ezeket illetően mindazokra a kérdésekre, hogy az ilyen alkalmazottak az alkalmaztatásuk ideje alatt, az üzem körében szenvedett balesetük következtében kártalanítást kitől, mily mértékben és mily feltételek mellett igényelhetnek, a törvényhozás további intézkedésig, a korábbi jogállapot minden változtatás nélkül fenntartott. Minthogy pedig a fennálló jogszabályok szerint a bánya üzeménél balesetet szenvedett kártérítési követelésének a bíróság előtt való érvényesíthetősége nem volt és nincs ahhoz az előfeltételhez kötve, hogy a sérült munkás kárkövetelésének megállapítása végett előbb a bányatárs-ládához forduljon: a felperes, aki a nem vitás tényállás szerint az alperes üzeménél fennálló bányatárs-ládának a tagja volt és aki vitatja, hogy őt a baleset alperes gondatlansága miatt érte, nincs elzárva attól, hogy az őt

netalán megillető bérkövetelésének érvényesítése végett alperes ellen a bíróság előtt felléphessen. A kereset tehát amiatt, mert felperes követelését a bányatársládánál még nem érvényesítette, el nem utasítható s az első bíróságot, ítéletének megváltoztatása mellett, az ügy érdemében újabb határozat hozatalára kellett utasítani.

A kir. Caria a másodbiróságnak ezt az ítéletét indokolásánál fogva helybenhagyta.

*

Az 1907. évi XIX. t.-c-ben előirt biztosítási kötelezettség és jogviszony azokra nézve, akik e törvény rendelkezése alá esnek, magánál a törvéynél fogva bejelentés nélkül is fönáll; s a bejelentés elmulasztása a biztosítási kötelezettség alá eső alkalmazottnak a munkásbiztosító pénztárhoz való jogviszonyát nem érinti, mert a törvény hatálya alá tartozó alkalmazottak már a törvény rendelkezésénél fogva biztosítás alá esnek, s a bejelentés elmulasztása csak a munkaadóra nézve jár a 12. §-ban előirt következménnyel. (Szegedi kir. ítélőtábla 1915. évi szept. hó 6. P. III. 3180/19. szám).

Az üzemtulajdonosnak az üzemből való távolléte esetére kötelessége oly helyettesről gondoskodni, aki a munkásbiztosító pénztár kiküldötteinek a T. 20. §-ában jelzett fölvilágosításokat megadhatja. (K. M. 1916. évi február hó 5-én 4.668/VI. D. szám. K. vármegye alispánjának.)

*

Az önálló iparos is biztosított tagja alkalmazotti minőségében a munkásbiztosító pénztárnak, ha túlnyomó jövedelmét a biztosítási kötelezettséggel járó alkalmazotti foglalkozásából nyeri. (K. M. 1916. évi február hó 8-án 33.830/1915./VI. D. szám.) Cs. vármegye alispánjának.

*

Az 1907. XIX. t.-c. 82. §-án alapuló pergátló körülmény akkor is fönforog, ha a büntető bíróság a munkaadót vagy megbízottját nem törvény alapján hatóságilag elrendelt óvó rendszabály foganatosításának, illetőleg a hatóságilag elrendelt óvókészülék alkalmazásának elmulasztása miatt, hanem másnemű gondatlanság miatt mondotta ki bűnösnek. (C. 1915. június 15. 6.463/1914. VI. pt. szám.)

*

Az a munkaadó, aki a telepén ú személyzet összeírása végett hivatalosan, a pénztár meghagyásának végrehajtása végett megjeleni pénztári küellenőrt mellbelökte és az ebben nyilvánuló erőszakkal tetteg bántalmazta s hivatalos eljárásában akadályozta, a hatóság elleni erőszak bűncselekményét elkövette. (C. 1915. évi április hó 14-én B. I. 2.271/2. sz.)